

STUDIJA:

**ODGOVARAJUĆI MODEL
UČEŠĆA STUDENATA U
PROCESU ODLUČIVANJA I
OSIGURANJU KVALITETA NA
SARAJEVSKOM UNIVERZITETU**

Pripremljena uz profesionalnu i finansijsku podršku

Programa državnih stipendija Fonda Otvorenog društva
u Bosni i Hercegovini

Autori: Mia Sidran, Haris Abaspahić i Nejra Nuna Čengić

Sarajevo, Februar 2005. godine

Želimo izraziti svoju zahvalnost Fondu otvorenog društva BiH koji je omogućio izradu ove studije zahvaljujući odličnoj obuci u stvaranju javne politike, programu državnih stipendija i stalnoj profesionalnoj podršci. Nadalje, zahvaljujemo se našem mentoru, Leslie Pal, na davanju smjernica u bitnim momentima rada na ovoj studiji.

Svoj profesionalni i posvećen pristup ovoj temi studije dugujemo izvanrednom umu i duhu Leslie Aliason.

Sadržaj:

Uvod

1. Osiguranje kvaliteta i učešće studenata

- 1.1. Šta je osiguranje kvaliteta
- 1.2. Uloga studenata u osiguranju kvaliteta
- 1.3. Studenti kao partneri u procesu obrazovanja

2. Sarajevski univerzitet

- 2.1 Političko okruženje
- 2.2 Zaostavština bivše Jugoslavije
- 2.3. Legislativa
- 2.4. Struktura Univerziteta
  - 2.4.1 Fakulteti
  - 2.4.2 Učešće studenata u organima odlučivanja i osiguranje kvaliteta
    - 2.4.2.1 Učešće studenata u osiguranju kvaliteta
      - 2.4.2.1.1. Formalne odredbe
      - 2.4.2.1.2 Stvarno učešće
    - 2.4.2.2. Učešće studenata u organima odlučivanja
      - 2.4.2.2.1. Formalne odredbe
      - 2.4.2.2.2 Stvarno učešće
  - 2.4.3. Studentske organizacije
    - 2.4.3.1. Formalne odredbe
    - 2.4.3.2 Stvarne studentske organizacije
- 2.5. Zaključne napomene

3. Studentsko učešće u visokom obrazovanju, najbolji primjeri iz prakse

- 3.1. Formalne odredbe o učešću studenata u upravljanju visokim obrazovanjem zasnovane na državnom zakonodavstvu
- 3.2. Stvarna praksa studentskog učešća

- 3.3. Studentsko učešće u osiguranju kvaliteta visokog obrazovanja: Švedski model
  - 3.3.1. Studentske organizacije
  - 3.3.2. Formalna prava studenata na učestvovanje u upravljanju visokim obrazovanjem
  - 3.3.3. Neformalno učešće studenata
  - 3.3.4. Formalna prava studenata na učestvovanje u sistemu osiguranja kvaliteta
- 3.4. Njemačka
  - 3.4.1. Formalna prava studenata na učestvovanje u upravljanju visokim obrazovanjem
  - 3.4.2. Stvarno učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem
- 3.5. Mađarska
  - 3.5.1. Formalna prava studenata na učestvovanje u upravljanju visokim obrazovanjem
  - 3.5.2. Studentske organizacije
  - 3.5.3. Stvarno učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem
- 3.6. Zaključne napomene

4. Preporučeni model studentskog učešća za Sarajevski univerzitet

- 4.1 Državni nivo
  - 4.1.1. Formalne odredbe za učestvovanje studenata u upravljanju visokim obrazovanjem zasnovane na državnom zakonodavstvu
  - 4.1.2. Neformalno učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem na državnom nivou
- 4.2. Univerzitetski nivo
  - 4.3.1. Učešće studenata u upravljanju fakultetima
  - 4.3.2. Studenski savezi na fakultetima
  - 4.3.3. Sistem osiguranja kvaliteta i učešće studenata na nivou fakulteta
- 4.4. Zaključne napomene

Uvod

“Na početku bijaše student”¹! To su bile riječi profesora Gudmund Hernes-a, direktora UNESCO-vog Međunarodnog zavoda za planiranje obrazovanja i bivšeg ministra Norveške, na seminaru u Oslu, koji je bio nastavak seminara u Bolonji. Govoreći o istoriji univerzitetskih organizacija, podsjetio je učesnike da “je u Bolonji prije nekih tri četvrt milenijuma formiran prvi univerzitet povodeći se za postojećim profesionalnim cehovima i stvarajući mjesto za učenje gdje su profesori podučavali ove prve univerzitetske studente koji su sami organizirali sve neophodne objekte i uslove”.²

Prilično smo svjesni činjenice da se njihova uloga sve više mijenja. No u praksi, njihova uloga i potencijal u procesu kontrole i osiguranja kvaliteta (OK) prilično se podcjenjuje. Mnogi zapadnjački univerziteti već decenijama rade na unapređenju svojih sistema za osiguranje kvaliteta (OK), dajući studentima znatno veće uloge u tome. Kao partner unutar obrazovne ustanove oni su u mogućnosti stvarati sistem koji odražava njihove potrebe. Na mnogim univerzitetima gdje je razvijeno osiguranje kvaliteta u kulturi i obrazovanju, studenti se sada smatraju ključnim partnerima u osiguranju kvaliteta u obrazovanju. “Studenti su ti za koje je obrazovanje prvenstveno i stvoreno. Oni su ti koji se nose s njime iz dana u dan tokom nekoliko godina. To ih i čini pravim stručnjacima po pitanju OK; studenti najbolje znaju kako treba izgledati njihovo (idealno) obrazovanje i studijsko okruženje”.³ Stoga oni imaju istinski interes u procjeni visokog obrazovanja.

Pitanje kvaliteta visokog obrazovanja i uloge institucija visokog obrazovanja u promociji i osiguranju kvaliteta zvanično je priznato u okviru Bolonjskog procesa Berlinskim priopćenjem⁴ kojim se ministri europskih zemalja obavezuju na “pružanje podrške daljem razvoju osiguranja kvaliteta visokog obrazovanja na institucionalom,

---

¹ Nastavak Bolonjskog seminara, “Studentsko učešće u upravljanju visokim obrazovanjem”, Oslo, Norveška– 12-14 juna 2003. godine, dostupno na: <http://www.esib.org/documents/studentpart-generalreport.pdf>, 2/2

² Ibid.2/2

³ Friend-Pereira, J. C., Lutz i K. Heerens, N. *Europski studentski priručnik za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju*, ESIB, 2002, <http://www.esib.org/projects/qap/QAhandbook/>

⁴ Europska Univerzitetska Asocijacija, “Stav EUA-e po pitanju Berlinskog priopćenja”, 14. april 2004. godine; www.eua.be

državnom i europskom nivou”⁵. Postoje različiti modeli osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju širom Europe i oni se razlikuju po svom formalnom okruženju, kriterijima i metodologiji. Berlinsko priopćenje naglašava da ključna odgovornost osiguranja kvaliteta leži na samoj instituciji i državni sistemi osiguranja trebaju obuhvatiti:

- “definiciju odgovornosti angažiranih organa i institucija
- procjenu programa ili institucija, uključujući internu procjenu, vanjski pregled, učešće studenata i objavljivanje rezultata
- sistem izdavanja akreditacija, svjedodžbi i komparativnost postupka
- međunarodno učešće, saradnja i umrežavanje”⁶

Od potpisivanja Boljonske deklaracije, uloga studenata u osiguranju kvaliteta je tema rasprava na institucionalnom, državnom i međunarodnom nivou. Na Ministarskom samitu u Pragu učešće studenata je identifikovano kao jedna od najvažnijih tema budućih rasprava u okviru Bolonjskog procesa i ministarstvo Norveške je uzelo na sebe organizaciju nastavka seminara. Iz ovog razloga se više od 100 predstavnika iz ministarstava, institucija, europskih organizacija i studentskih organizacija okupilo u junu 2003. godine u Oslu.⁷ Svi zaključci sa ovog seminara naglašavaju potrebu za jačanjem položaja studenata u organima odlučivanja, kao i studentskim asocijacijama.

Bosna i Hercegovina, kao i mnoge druge bivše komunističke zemlje, nema praksu efektivnog učešća studenata niti razvijen sistem kontrole kvaliteta. Iako studentski savezi djeluju na fakultetima/univerzitetima, obim studentskog aktivizma kroz te saveze i studentskog utjecaja na obrazovni proces je jako ograničen, ili čak nepostojeći. Iako Okvirni zakon o visokom obrazovanju (još nije usvojen) pruža okvir za promjenjen položaj studenata – učešće studenata u organima odlučivanja i studentsko učešće u procesu evaluacije unutar fakulteta⁸, još uvijek nije jasno kako to uraditi.

---

⁵ Konferencija ministara zaduženih za visoko obrazovanje, “Ostvarenje europske zone visokog obrazovanja”, Priopćenje sa Konferencije ministara zaduženih za visoko obrazovanje u Berlinu dana 19. septembra 2003. godine, dostupno na <http://www.cags.ca/reunions/pdf/patricio.pdf>, 2-7

⁶ Ibid.

⁷ Nastavak Bolonjskog seminara, “Studentsko učešće u upravljanju visokim obrazovanjem”, Oslo, Norveška – 12-14 juna 2003. godine, dostupno na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-seminar-oslo2-jun03-oth-enl-t02.pdf, 2/2.

⁸ Vijeće Europe, *Okvirni zakon o visokom obrazovanju, Bosna i Hercegovina*. Konačna verzija Vijeća Europe, 18. decembra 2003. godine, dostupno na www.unsa.ba.

U tu svrhu, ova studija ima za cilj razvijanje optimalnog modela za učešće studenata u upravljanju univerzitetom i osiguranju kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu. Smisao jačanja položaja studenata na univerzitetu je taj što će to vjerovatno poboljšati kvalitet obrazovanja na Sarajevskom univerzitetu a i zadovoljiti Bolonjske standarde, čiji je potpisnik Sarajevski univerzitet. Da bi preporučila jedan efektivni model studentskog učešća, ova studija će razmotriti nekoliko takvih modela. Analiza se vrši s ciljem utvrđivanja koja je praksa/postupci dobra i ispitivanja njene funkcionalnosti ako se primjeni na postojeću strukturu i uslove Sarajevskog univerziteta. Za Sarajevski univerzitet će se razviti optimalan model kako bi se osiguralo punopravno učešće studenata u postojećim okolnostima.

Studija se sastoji od četiri glavna dijela i nekoliko pododjeljaka. U prvom dijelu razmatra se osnovni koncept kontrole i osiguranja kvaliteta, njegova uloga u okviru Bolonjskog procesa i uloga data studentima u okviru tog procesa. Portret Sarajevskog univerziteta, sa posebnim osvrtom na formalne odredbe i stvarno učešće studenata u procesu odlučivanja i osiguranja kvaliteta razmatra se u drugom dijelu. Najbolji primjeri iz prakse u postupku osiguranja efektivnog učešća studenata na različitim univerzitetima prezentirana je u trećem dijelu ovog dokumenta, dok završni dio navodi postupke za punopravno studentsko učešće na Sarajevskom univerzitetu pod postojećim okolnostima.

Kad je u pitanju metodologija istraživanja, radi se o kombinaciji **metode analize sadržaja** primijenjenom na različite zakonske akte, priopćenja, univerzitetske unutarnje akte, izvještaje samoprocjene univerziteta, izvještaje o vanjskoj procjeni koju obavlja priznata domaća ili međunarodna organizacija, interesna grupa i pojedinačni stručnjaci, letke, magazine itd studentskih saveza; **metode fokusne grupe**, primijenjene specifično za ovo istraživanje koristeći uzorak od 18 studenata koji pohađaju Sarajevski univerzitet (na različitim fakultetima i različitim godinama studija), u cilju razmatranja njihovog viđenja različitih aspekata funkcioniranja univerziteta; **razgovora** obavljenih sa ljudima u upravnim tijelima studentskih saveza koji djeluju na Sarajevskom univerzitetu. Pored toga, primijenjen je komparativni pristup u analizi primjera dobre prakse kojom se osigurava efektivno učešće studenata na različitim univerzitetima.

1. Osiguranje kvaliteta i učešće studenata

Ovaj dio objašnjava šta je osiguranje kvaliteta, kakvu ulogu studenti trebaju imati u tome, kao i upravljanje univerzitetom općenito, u skladu sa Bolonjskim procesom. Također ćemo naznačiti koje su prednosti pristupa u kojem se studenti shvataju kao partneri u obrazovnom procesu.

1.1. Šta je osiguranje kvaliteta?

Pojam kontrole i osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju različito se shvata u različitim političkim, društvenim i ekonomskim okruženjima; no u svakom slučaju, zajednički pristup koji se koristi identificira prilično konzistentu grupu principa:

- “Zadovoljiti potrebe za javnim informiranjem tako da sve zainteresirane strane imaju informacije o kvalitetu i standardima učenja i podučavanja na različitim institucijama visokog obrazovanja i u različitim predmetima
- Prepoznati osnovne odgovornosti svake institucije visokog obrazovanja da koristi odgovarajuće unutarne mehanizme kontrole i osiguranja kvaliteta
- Osigurati da institucije visokog obrazovanja ne budu preopterećene administracijom, da postoji odgovornost sistema i da se osigura najveća vrijednost iz uložених sredstava”⁹
- Učiniti želju za kvalitetom vodećim principom u svakoj operaciji (stvaranje kulture kvaliteta)
- Osigurati da postoji razumijevanje za potrebe studenata i akademskog osoblja (učesnici angažirani u službi)
- Učiniti instituciju visokog obrazovanja poželjnijom udovoljavajući društvenim i ekonomskim trendovima, održavajući visok nivo akademske integracije i vrhunski kvalitet¹⁰

---

⁹ Friend-Pereira, J. C., Lutz i K. Heerens, N. *Europski studenski priručnik za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju*, ESIB, 2002, <http://www.esib.org/projects/qap/QAhandbook/>

¹⁰ Friend-Pereira, J. C., Lutz i K. Heerens, N. *Europski studenski priručnik za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju*, ESIB, 2002, dostupan na: <http://www.esib.org/projects/qap/QAhandbook/>

Procjena kvaliteta u visokom obrazovanju može imati različite oblike i može se fokusirati na jedan ili sve, ali općenito procjena se može sastojati od procjene programa, predmeta i/ili institucije kao cjeline. Institucionalna samoprocjena najčešće čini suštinski dokument u svim raspravama o osiguranju kvaliteta.

Kvalitet visokog obrazovanja je svakako sama bit uspostavljanja Europske zone visokog obrazovanja. Tokom Ministarske konferencije u Berlinu u 2003. godini, ministri su se obavezali na podršku daljem razvoju osiguranja kvaliteta na institucionalnom, državnom i europskom nivou. Također se naglašava da “prevashodna odgovornost za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju leži na samoj instituciji, što predstavlja osnovu za stvarnu odgovornost akademskog sistema unutar domaćih okvira kvaliteta”¹¹.

1.2. Uloga studenata u osiguranju kvaliteta

Iako bi glavna prednost sistema osiguranja kvaliteta trebala biti povećan kvalitet obrazovanja na odgovarajućim institucijama za studente, uloga studenata u stvaranju i održavanju takvog sistema postala je jedna od glavnih tema u okviru Bolonjskog procesa tokom posljednje decenije. Kao što je već rečeno, studenti su ti za koje je napravljen sistem obrazovanja i kao takvi, oni predstavljaju veliki potencijal u osiguranju kvaliteta.

Od potpisivanja Bolonjske deklaracije (1999. godine), čiji su glavni principi zasnovani na otvaranju sistema obrazovanja i mobilnosti predavača i profesora, uloga studenata u osiguranju kvaliteta je predmet rasprava na institucionalnom, državnom i međunarodnom nivou. Iako njihova uloga u osiguranju kvaliteta nije eksplicitno navedena u Bolonjskoj deklaraciji, čitav niz ministarskih samita nakon sastanka u Bolonji, održanih kao sastanci koji proizilaze iz Bolonjskog procesa, sve više naglašavaju njihovu ulogu.

Samo dvije godine nakon potpisivanja Bolonjske deklaracije, još veći broj ministara se sastao ponovo u Pragu (2001. godine), gdje su istakli da je izgradnja Europske zone visokog obrazovanja uslov za povećanje privlačnosti i kompetentnosti institucija visokog obrazovanja u Europi. Oni u stvari podržavaju ideju da se visoko obrazovanje treba

---

¹¹ Konferencija ministara zaduženih za više obrazovanje, “Ostvarenje Europske zone visokog obrazovanja”, Priopćenje Konferencije ministara zaduženih za visoko obrazovanje u Berlinu dana 19. septembra 2003. godine, dostupno na <http://www.cags.ca/reunions/pdf/patricio.pdf>, 2/7.

smatrati javnim dobrom, da predstavlja javnu odgovornost i da su studenti punopravni članovi zajednice visokog obrazovanja. Tu su se dogovorili da će dodati još tri akcijske mjere, od kojih je jedna **učesće institucija visokog obrazovanja i studenata kao ključnih partnera u Bolonjskom procesu**. Naglasili su da studenti trebaju učestvovati u i utjecati na ustroj i sadržaj obrazovanja na univerzitetima i drugim institucijama visokog obrazovanja¹². Na ovom samitu, osigurano je prisustvo Europskih Nacionalnih Studenskih Unija (ENSU). Postavljeno je i pitanje potrebe za nastavkom seminara o učesću studenata.

Iz ovog razloga više od 100 predstavnika iz ministarstava, institucija, europskih organizacija i studentskih organizacija okupilo se u junu 2003. godine u Oslu na seminaru čiji je domaćin bilo Norveško Kraljevsko ministarstvo obrazovanja i istraživanja, a ENSU, Nacionalne studentske unije Norveške (NSU i STL) i Vijeće Europe su djelovali kao suorganizatori.¹³ Zaključci ovog seminara su bili sljedeći:

- “Potrebno je dalje učesće studenata na svim nivoima odlučivanja; to učesće ne samo da treba biti zakonski dopušteno nego i efektivno posticano osiguravanjem neophodnih sredstava za aktivno učestvovanje kako u formalnim, tako i u neformalnim pristupima.
- Ovo podsticanje može obuhvatati mehanizme identificiranja i potvrđivanja iskustava, nadležnosti i vještina koje se stiču u svojstvu studentskog predstavnika. Treba također zahtijevati da ostale zainteresirane strane efektivno učestvuju u motiviranju ne samo da se postane studentski predstavnik nego i da se učestvuje u izborima i u procesu odlučivanja.
- Dalje učestvovanje nosi sa sobom dalje odgovornosti i zahtjeve. Mehanizmi osiguranja odgovornosti, transparentnosti i protoka informacija prema drugim studentima trebaju biti prioriteta.
- Postoji etička obaveza predaje stečenog znanja tako da efektivno zastupanje studenata postoji nezavisno od smjene pojedinačnih studentskih predstavnika.

---

¹² Europski ministri zaduženi za visoko obrazovanje, “Prema Europskoj zoni visokog obrazovanja”. Priopćenje sa sastanka Europskih ministara zaduženih za visoko obrazovanje u Pragu dana 19. maja 2001. godine, dostupno na http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Prague_communicuTheta.pdf, 2/4.

¹³ Nastavak Bolonjskog seminara, “Učesće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem”, Oslo, Norveška – 12-14. juna 2003. godina, dostupno na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-seminar-oslo-jun03-oth-enl-t02.pdf, 2/2.

- Studentske organizacije trebaju dobiti podršku u prikupljanju financijskih, logističkih i ljudskih resursa neophodnih za ostvarivanje jednakosti učestvovanja. Informirani i motivirani studenti su često sila koja stoji iza korisnih reformi umjesto da su puko zrno pijeska u pješčanom satu.
- Univerziteti koji osiguravaju studentsko učešće i studentske organizacije koje organiziraju to učešće moraju se smatrati pravim školama građanstva i faktorima razvoja društva, ne samo na lokalnom nivou nego i u okvirima međunarodne odgovornosti za solidarnost i saradnju. Ako je rad na ovom nivou efektivan, onda će društvo stvarati pravo okruženje za institucije visokog obrazovanja a ne obratno. Imajući ovo u vidu, studenti se ne mogu smatrati pukim korisnicima ili klijentima”.¹⁴

Tokom narednog Ministarskog samita u Berlinu (2003. godine), ministri su priznali ključnu ulogu koju u razvoju Europske zone visokog obrazovanja imaju institucije visokog obrazovanja i studentske organizacije. U Bolonjskom procesu je naglašeno konstruktivno učešće studentskih organizacija, kao i potreba za kontinuiranim uključivanjem studenata u ranoj fazi u daljnim aktivnostima. Ministri su shvatili da su državni zakonski okviri za osiguranje studentskog učešća u velikoj mjeri prisutni širom Europske zone visokog obrazovanja. Stoga oni pozivaju institucije i studentske organizacije da identificiraju načine povećanja stvarnog studentskog učešća u upravljanju visokim obrazovanjem¹⁵.

Kao što se moglo vidjeti tokom posljednje decenije, mnogo toga je urađeno na međunarodnom planu ka normativnom jačanju položaja studenata u upravljanju univerzitetima. Međutim, različite ankete koje su sprovedene kako bi se uporedilo stvarno studentsko učešće sa postojećim normativnim aktima na nacionalnom i međunarodnom nivou ukazuju na značajna nepodudaranja između normi i prakse. Ovo

---

¹⁴ Nastavak Bolonjskog seminara, “Učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem”, Oslo, Norveška – 12-14. juna 2003. godine, dostupno na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-seminar-oslo2-jun03-oth-enl-t02.pdf, 2/2.

¹⁵ Konferencija ministara zaduženih za visoko obrazovanje, “Ostvarenje Europske zone visokog obrazovanja”, Priopćenje sa Konferencije ministara zaduženih za visoko obrazovanje u Berlinu dana 19. septembra 2003. godine, dostupno na <http://www.cags.ca/reunions/pdf/patricio.pdf>, 3/7.

međutim varira od univerziteta do univerziteta, a obrazovna kultura igra u tome važnu ulogu.

1.3 Studenti kao partneri u obrazovnom procesu

U jednom od zaključaka iz Osla jasno je navedeno da “se studenti ne mogu smatrati običnim korisnicima ili klijentima”¹⁶. Iako je u svim gore spomenutim dokumentima naglašen partnerski pristup kao jedan od principa, stvaranje takvog sistema za neke europske univerzitete biće mnogo lakše nego za neke druge. Obrazovna kultura igra u tom procesu važnu ulogu.

Da li će se netko osjećati kao partner ili kao korisnik unutar obrazovnog sistema zavisi u mnogome od odnosa između osoblja i studenata institucije. Novija događanja na planu upravljanja visokim obrazovanjem i financiranja visokog obrazovanja vide studente kao korisnike i uvodi se više tržišni pristup, dok na drugoj strani postoji koncept studenata kao partnera u obrazovnom procesu. U stvarnosti, međutim, možda nije moguće postići stanje gdje je student samo ili partner ili korisnik¹⁷.

Imati studente kao partnere znači stvaranje interaktivnog odnosa zasnovanog na obostranom povjerenju i jednakom tretmanu. Za studente to također znači više odgovornosti koje dijele sa ostalim zainteresiranim stranama, “obavezu da gledaju dugoročno i neophodnost da rade na prikupljanju i širenju informacija i sa prenosom znanja unutar studentskog tijela”¹⁸.

Tokom nastavka Bolonjskog seminara u Oslu zabilježeno je da studenti dobro poznaju svoje “okruženje” visokog obrazovanja i da treba iskoristiti taj potencijal. Partnerstvo im omogućava da promijene organizaciju iznutra, motivirajući ih ali i držeći ih odgovornim za funkcioniranje univerziteta. To također čini visoko obrazovanje demokratskijim i doprinosi razvoju društvenih vještina studenata koji učestvuju u tome¹⁹.

---

¹⁶ Nastavak Bolonjskog seminara, “Učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem”, Oslo, Norveška – 12-14. juna 2003. godine, dostupno na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-seminar-oslo2-jun03-oth-enl-t02.pdf, 2/2.

¹⁷ Nastavak Bolonjskog seminara, “Učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem”, Opći izvještaj, Oslo, Norveška, 12-14. juna 2003. godine, <http://www.esib.org/documents/studentpart-generalreport.pdf>; 10/15.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

S druge strane, ako su studenti samo korisnici, to može smanjiti njihovo interno učestvovanje u odlučivanju i smanjiti njihovu motiviranost za učešćem. To može studente učiniti “individualističnijim i uskogrudnijim”²⁰.

Oba pristupa učešću studenata podrazumijevaju značajnu ulogu studentskih organizacija i drugih učesničkih struktura. U partnerskom pristupu, studentski savezi i struktura predstavnika programa/fakulteta može u mnogome doprinijeti pojednostavljenju upravljanja univerzitetom. Te strukture u stvari trebaju predstavljati način izražavanja studentskog mišljenja²¹.

Jedan od ciljeva visokog obrazovanja je jačanje razvoja aktivnih, odlučnih i konstruktivnih građana. Demokratska akademska zajednica i studentske organizacije su važna mjesta za razvoj ovih kvaliteta. Iz tog razloga “demokratski odnos zasnovan na partnerstvu između administracije institucija visokog obrazovanja, osoblja, studenata i studentskih organizacija je od velikog značaja za stvaranje demokratskog okruženja, za razliku od pukog sistema koji upravlja ovim organizacijama”²². Visoko obrazovanje je mnogo veće od pukog proizvoda ili usluge jer ima važnu ulogu u općem razvoju društva.²³

2. Sarajevski univerzitet

U ovom dijelu se daje slika Sarajevskog univerziteta, uzimajući u obzir političko okruženje u BiH, komunističku ostavštinu u pogledu funkcioniranja univerziteta, univerzitetsku strukturu, fakultete, osiguranje kvaliteta unutar univerziteta i rad studentskih saveza. Naglasak će biti na položaju studenata unutar postojećeg sistema, formalne odredbe koje osiguravaju njihovu zastupljenost unutar sistema, kao i stvarno učešće studenata.

Analiza se zasniva na: Izvještaju o institucionalnoj samoprocjeni (2004. godine), Izvještaju o institucionalnoj procjeni EUA-a, kao i izvještaj o stavovima i mišljenjima

---

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Nacionalna Unija studenata u Europi, “Studentska prava – ljudska prava”, ESIB, dostupno na www.esib.org/poliies/human_rights-student_rights.htm, 3/3.

²³ Nastavak bolonjskog seminara. “Učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem”, Opći izvještaj, Oslo, Norveška, 12-14. juna 2003. godine, <http://www.esib.org/documents/studentpart-generalreport.pdf>; 10/15.

studenta Sarajevskog univerziteta, zasnovan na istraživanju fokusne grupe koji je sproveo MediaCentar Sarajevo baš za ovo istraživanje. Povrh toga, u analizi će se koristiti i razgovori obavljeni sa odabranim predsjednicima studentskih saveza na Sarajevskom univerzitetu.

2.1. Političko okruženje

Bosna i Hercegovina je decentralizirana država, koja se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Federacija Bosne i Hercegovine je dalje decentralizirana i podijeljena na deset kantona, dok je Republika Srpska više centralizirana i podijeljena je na šest regija. Pored toga, područje Brčko ima poseban status kao odvojeni distrikt²⁴. Formalna podjela između Federacije BiH i Republike Srpske (RS) može se vidjeti u paralelizmu koji postoji u obrazovanju²⁵.

Država Bosna i Hercegovina nema gotovo nikakve ovlasti na polju visokog obrazovanja. Ne postoji nikakvo ministarstvo obrazovanja na državnom nivou. U novije vrijeme, stvoren je novi odjel unutar državnog Ministarstva civilnih poslova koje se bavi pitanjima obrazovanja²⁶. Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine u nadležnosti je kantonalnog ministarstva obrazovanja i nauke. Svaki kanton po zakonu može imati svoj zakon o visokom obrazovanju²⁷. U Republici Srpskoj, Ministarstvo obrazovanja Republike Srpske je odgovorno za pitanja obrazovanja unutar ovog entiteta.

Trenutno postoji osam univerziteta u zemlji. Četiri od njih su postojali prije nedavnog rata u ovoj zemlji, među kojima je najveći Sarajevski univerzitet. Formiranje novih univerziteta u izuzetno teškim društvenim i ekonomskim uslovima može se promatrati kao posljedica visokog stepena decentraliziranosti²⁸ ali i kao rezultat političkog okruženja u zemlji.

---

²⁴ Sarajevski univerzitet, "Interna samoprocjena postojeće situacije, Sarajevo, januar 2004. godine, dostupno na www.unsa.ba, str. 4.

²⁵ Vijeće Europe, "Obrazovanje u Bosni i Hercegovini: Upravljanje, financiranje i administracija". Izvještaj Vijeća Europe za Svjetsku banku, dostupno na http://www.seerecon.org/bosnia/documents/education_report.pdf, str. 3.

²⁶ Sarajevski univerzitet, "Interna samoprocjena postojeće situacije, Sarajevo, januar 2004. godine, dostupno na www.unsa.ba, str. 4.

²⁷ Ibid, str. 5.

²⁸ Ibid.

Političku situaciju, koju karakteriziraju stalne napetosti između tri nacionalne stranke, koje su u nekim dijelovima zemlje u većini, možda najbolje ilustrira dugogodišnji proces usvajanja novog Zakona o visokom obrazovanju za čitavu Bosnu i Hercegovinu. Iako sadrži odredbe neophodne za reformu visokog obrazovanja, neke političke stranke su ga u nekoliko navrata odbacivale nazivajući ga “suprotstavljenim nacionalnim interesima” dotičnih nacionalnih stranaka.

S druge strane, glavni fokus rada međunarodne zajednice koja je prisutna u Bosni i Hercegovini u posljednje tri godine je reforma sistema obrazovanja u cjelosti, sa naglaskom na visoko obrazovanje. Međunarodne institucije koje se danas uglavnom bave reformom visokog obrazovanja su Organizacija za Europsku Sigurnost i Saradnju (OESS) i Vijeće Europe (VE).

Mnogi zastoji i odgode koji karakteriziraju ovaj zakonodavni postupak odrazili su se na financijsku podršku Svjetske banke za reformu visokog obrazovanja. Naime, ova je ustanova usloвила svoju podršku prije svega donošenjem ovog Zakona do 31. marta 2004. godine, što je produžila do 7. maja 2004. godine, kako bi se postigli neophodni politički kompromisi. Međutim, Nacrt zakona nije donesen ni do danas.

2.2. Ostavština bivše Jugoslavije

Sistem obrazovanja u bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, bio je strukturiran tako da što veći broj studenata pohađa visoko obrazovanje. Nastavni programi i metode predavanja odražavali su socijalističke vrijednosti koje su naglašavali “konformizam na uštrb kritičkog razmišljanja i analize”²⁹.

Postojeći sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini je proizvod koncepta “samouprave” bivše Jugoslavije, koji odražava mentalitet i kulturu nasljeđenu iz prošlosti Jugoslavije. Zaista, “većinu univerziteta na području bivše Jugoslavije još uvijek karakterizira ideologija samoupravljanja iz komunističkih dana – što je naročito izraženo zakonskom

---

²⁹ Vijeće Europe, “Obrazovanje u Bosni i Hercegovini: Upravljanje, financiranje i administracija. Izvještaj Vijeća Europe za Svjetsku banku, dostupan na http://www.seerecon.org/bosnia/documents/education_report.pdf, str. 3.

samostalnošću fakulteta grupiranih oko slabe centralne strukture koja služi kao obično poprište za dijalog među jednakima”³⁰.

Glavne odlike sistema visokog obrazovanja bivše Jugoslavije koje su i danas uveliko prisutne su:

- Autoritativan položaj predavača prema studentima
- *Ex cathedra* način predavanja
- Pretrpan nastavni program
- Nedostatak standardizirane prakse u obrazovnom procesu
- Birokratska univerzitetska administracija
- Vrlo ograničena mobilnost studenata
- Nepostojanje školarine za redovite studente
- Dug prosječan vijek studiranja

Imajući u vidu gore navedeno, posljedica je slabo aktivno učestvovanje studenata u cjelokupnom procesu visokog obrazovanja na Sarajevskom univerzitetu. Slabo učestvovanje studenata, međutim, ne znači samo slabost obrazovnog procesa, nego predstavlja vrlo važan faktor za budućnost društva kao cjeline. U godinama poslije pada komunizma nepostojanje aktivnog građanskog djelovanja smatra se kao jedna od glavnih prepreka ka demokratizaciji zemlje.

2.3. Pravni okvir

Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovini predstavlja decentralizirani sistem, pozicioniran na kantonalnom nivou. Sarajevski univerzitet financira Skupština Sarajevskog kantona a primjenjuje se Kantonalni zakon o visokom obrazovanju (usvojen 1998. godine). Taj zakon ne sadrži nikakve odredbe koje bi stvorile okvire za reformu obrazovanja koje bi trebalo provesti u skladu sa Bolonjskim procesom i standardima.

S druge strane, u septembru 2003. godine Bosna i Hercegovina je potpisala Bolonjsku deklaraciju (zajedno sa mnogim drugim međunarodnim dokumentima koji podupiru stvaranje Europske zone visokog obrazovanja), što zahtijeva ekstenzivne reforme postojećeg sistema obrazovanja u BiH.

---

³⁰ Ibid.

Okvirni zakon o visokom obrazovanju na državnom nivou koji je već dugo u postupku usvajanja od strane Parlamenta zasnovan je na “Bolonjskim standardima”. Nacrt zakona, kojeg je pripremilo Vijeće Europe i jedna grupa domaćih stručnjaka, predložen je vladi nakon dugih konsultacija sa univerzitetima i drugim zainteresiranim stranama. Usvajanje zakona stvorit će uslove za stvarnu i duboku institucionalnu reformu visokog obrazovanja. Omogućit će znakovite promjene u obrazovnom procesu na liniji Bolonjskog procesa. Većina donosioca odluka smatra ovo novo zakonodavstvo izuzetno važnim za veću zaposlenost i bržu integraciju u Evropsku ekonomsku zonu³¹.

Prema Okvirnom zakonu, glavni pravci reforme visokog obrazovanja su: integracija univerziteta, opće jačanje uloge univerziteta naspram fakulteta, koji su trenutno odvojena pravna tijela, sa velikim nivoom samostalnosti; uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta na državnom, institucionalnom i fakultetskom nivou i normalizacija funkcioniranja univerziteta. Prema ovom Nacrtu zakona, propisano je formiranje Državne agencije za osiguranje kvaliteta i akreditiranje, kao i upute za funkcioniranje sistema osiguranja kvaliteta na univerzitetima i fakultetima.

Nažalost, kako zakon još nije donešen, nije formirana nikakva Državna agencija za osiguranje kvaliteta i akreditiranje niti su razvijeni sistemi osiguranja kvaliteta na univerzitetima. Međutim, iz činjenice da je Bosna i Hercegovina potpisnik brojnih međunarodnih zakonskih akata na polju visokog obrazovanja proizilaze neke obaveze. Povrh toga, aktivnosti na polju reforme visokog obrazovanja su u fokusu aktivnosti međunarodne zajednice. U tom smislu, iako još nije doneseno domaće zakonodavstvo za visoko obrazovanje, postoji svijest među mnogim univerzitetskim djelatnicima da te aktivnosti trebaju otpočeti. Jedan takav primjer gdje praksa prethodi zakonskoj regulativi je Sarajevski univerzitet.

2.4. Univerzitetska struktura

Sarajevski univerzitet predstavlja veliki obrazovni sistem sa 1640 predavača, 893 ostalih neakademske uposlenika i nekih 47.000 studenata. Univerzitet je slabi savez nezavisnih institucija visokog obrazovanja (26 fakulteta, akademija i viših škola) sa izuzetno slabim

---

³¹ Evropska univerzitetska asocijacija (EUA), Izvještaj podnešen Sarajevskom univerzitetu, EUA Program institucionalne procjene 2004, dostupan na: www.unsa.ba, str. 2.

centralnim vodstvom, administrativnom strukturom i ovlastima. “Dan danas postoje mnogi centri moći budući da postoje fakulteti i instituti – struktura distribuiranih interesa što nikako ne olakšava djelotvornu odgovornost prema društvu”.³²

Upravni odbor je središnji upravni organ univerziteta i sastoji se od sedam do deset članova koje imenuje kantonalna vlada. Kantonalna vlada imenuje **Nadzorni odbor**, koje se sastoji od tri člana a glavna odgovornost Nadzornog odbora je kontrola finacijskih transakcija univerziteta. **Rektorat** je središnji izvršni organ univerziteta a sastoji se od rektora, tri zamjenika rektora i generalnog sekretara i predstavlja pravno lice.

Senat predstavlja najviši akademski organ Sarajevskog univerziteta. Članovi Senata su predstavnici svih visokih obrazovnih institucija/fakulteta unutar Univerziteta, rektor, zamjenici rektora i predstavnici studenata.

2.4.1 Fakulteti

Svi fakulteti su samostalna pravna lica koja imaju punu kontrolu nad upravljanjem, administracijom, financiranjem, obrazovnim programima i predmetima i nastavnim procesom. Kvalitet obrazovnog procesa je odgovornost samog fakulteta pa se stoga razlikuje u velikoj mjeri od jednog do drugog fakulteta.

Unutarnji propisi Univerziteta i fakulteta ne pokrivaju pitanje osiguranja kvaliteta. Budući da standardi za visoko obrazovanje nisu usvojeni, neophodni uslovi za osiguranje kvaliteta ne postoje ni na državnom niti na univerzitetskom nivou. Formalne odredbe ne navode standarde i kriterije kvaliteta u visokom obrazovanju i stoga ne postoje posebni postupci i mehanizmi za osiguranje kvaliteta u obrazovnom procesu. Neki fakulteti, kao što je Ekonomski fakultet, ipak primjenjuju neke postupke samoprocjene koji donekle uključuju učešće studenata. Ali čak i u takvim slučajevima, to je više formalne prirode nego radi poboljšanja rezultata, budući da nema jasnog postupka za praćenje rezultata.

2.4.2 Učestvovanje studenata u organima odlučivanja i osiguranju kvaliteta

---

³² Ibid.

Cilj ovog dijela je predočiti formalne odredbe i stvarnu praksu studentske zastupljenosti u organima odlučivanja i sistemu osiguranja kvaliteta unutar Sarajevskog univerziteta³³.

2.4.2.1. Učešće studenata u osiguranju kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu

Cilj ovog pododjeljka je predočiti formalne odredbe i stvarnu praksu studentske zastupljenosti u kontroli i osiguravanju kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu.

2.4.2.1.1. Formalne odredbe

Statut Sarajevskog univerziteta određuje odgovornost Univerziteta prema fakultetima i drugim članovima univerziteta, Vladi Sarajevskog kantona i Bosni i Hercegovini kao cjelini, ne navodeći njihovu odgovornost prema svojim studentima.³⁴ Isti član propisuje procjenu programa i predmeta svake četiri godine kako bi se uvele inovacije, ali ne objašnjava postupak i ciljeve procjene. Ne poziva se na dalji postupak u pogledu procjene kvaliteta programa, predmeta i predavanja, niti na učešće studenata u cjelokupnom procesu³⁵.

Politika osiguravanja kvaliteta u visokom obrazovanju na Sarajevskom univerzitetu treba se zasnivati na Zakonu o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i univerzitetskim propisima; kao i propisima na nivou fakulteta. Budući da ne postoje standardi i norme na planu visokog obrazovanja, Sarajevski univerzitet nema osnovne preduslove za uspostavu i razvoj sistema osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju. Uprava Univerziteta je svjesna potrebe za boljim definisanjem i poboljšanjem sistema osiguranja kvaliteta radi boljeg kvaliteta visokog obrazovanja³⁶.

U skladu sa Strateškim planom razvoja Sarajevskog univerziteta (2003 – 2007) utvrđena su tri pravca kao prioriteta u reformi i razvoju obrazovanja: *integracija univerziteta*,

---

³³ Iako zastupljenost studenata u organima odlučivanja pretpostavlja i njihovu uključenost u sistem osiguranja kvaliteta, takav sistem ne postoji na Sarajevskom univerzitetu. Stoga, radi potreba ove studije, studentska zastupljenost u organima odlučivanja i njihova zastupljenost u sistemu osiguranja kvaliteta odvojeno će se razmatrati.

³⁴ Sarajevski univerzitet, Statut Sarajevskog univerziteta, član 24., dostupan na www.unsa.ba

³⁵ Ibid.

³⁶ Sarajevski univerzitet, "Interna samoprocjena postojećeg stanja, Sarajevski univerzitet, januar 2004. godine, dostupno na www.unsa.ba, str. 21

*razvoj postupaka kontrole i osiguranja kvaliteta i razvoj informacijske tehnologije na Sarajevskom univerzitetu*³⁷.

Osim toga, u skladu sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju, koji još nije donesen, značajan dio je posvećen reguliranju postupaka i utvrđivanju sudionika (na fakultetskom, institucionalnom i državnom nivou) u kontroli i osiguranju kvaliteta. Aktivna uloga studenata u procesu procjene na fakultetima (član 51)³⁸ se spominje, ali se ne navode jasni mehanizmi osiguranja aktivne uloge studenata u tom procesu.

Nadalje, prioriteti navedeni u Strateškom planu Sarajevskog univerziteta predstavljaju značajnu pripremu za razvoj postupaka osiguranja kvaliteta, što je već urađeno. U okviru projekta kojeg podržava Svjetska banka, na Sarajevskom univerzitetu je formiran tim za uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta. Dva glavna cilja projekta su:

1. Uspostava Koordinacijskog ureda za reformu i uvođenje sistema za osiguranje kvaliteta na univerzitetskom nivou
2. Uspostava uslova i postupaka za uvođenje ECTS na nivou Sarajevskog univerziteta

Prema nacrtu dokumenta koji je izradio taj tim, uspostavljena je strategija za postupke osiguranja kvaliteta. U okviru strategije, navodi se da se položaj studenata shodno Bolonjskim standardima treba promijeniti u položaj partnerstva u cjelokupnom procesu obrazovanja. U tu svrhu uspostavljeni su vrlo napredni postupci kako bi se stvorilo okruženje u kojem će se poboljšati kvalitet obrazovanja. Značajna uloga posvećena je studentima u smislu redovite ocjene profesora, nastavnih metoda itd. Navodi se da na kraju svake godine studenti popunjavaju formular o kvalitetu rada svakog profesora i kvalitetu procesa obrazovanja kao cjeline. Podaci prikupljeni na taj način nose akademskom osoblju određeni broj poena koje im trebaju za akademsko napredovanje³⁹ ali nije regulirano prisustvo studenata u radu odbora za osiguranje kvaliteta na fakultetima. Naime, ovom strategijom nije obuhvaćeno učestvovanje studenata u drugim segmentima procesa osiguranja kvaliteta.

---

³⁷ Sarajevski univerzitet, Strateški plan Sarajevskog univerziteta, Sarajevski univerzitet, 2004. godine, dostupan na www.unsa.ba

³⁸ Vijeće Europe, *Okvirni zakon o visokom obrazovanju, Bosna i Hercegovina*. Konačna verzija Vijeća Europe, 18. decembra 2003. godine, dostupan na www.unsa.ba.

³⁹ Sarajevski univerzitet, Nacrt dokumenta o postupcima osiguranja kvaliteta, dostupan na: www.unsa.ba, str. 19.

Kontrola i osiguranje kvaliteta predstavlja srž akademske reforme. Stoga, u situaciji gdje je nivo akademskog standarda opao u samom nastavnom procesu (izvršenje nastavnog plana), što uključuje studente, nastavno osoblje, predmete i predavanja, od ključne je važnosti poboljšanje postojećih mjera osiguranja kvaliteta. Nove trebaju biti uvedene u segmentima upravljanja kvalitetom gdje one nisu prije postojale⁴⁰.

2.4.2.1.2. Stvarno učešće

Prije razmatranja stvarnog učešća studenata u kontroli i osiguranju kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu, potrebno je navesti glavne odlike nastavnog procesa koje odražavaju kvalitet obrazovanja.

Izveštaj EUA-e zasnovan na nalazima Izveštaja o univerzitetskoj samoprocjeni navodi da “proces predavanja predstavlja tipično masovno obrazovanje koje se vrti uglavnom oko predavanja *ex cathedra*”⁴¹. Glavne odlike takvog sistema predavanja su “pretrpan nastavni program, previše teoretski pristup kojem nedostaje praksa ili nepostojanje aktivnog studentskog učešća u procesu učenja”⁴² Ovakva vrsta rada na univerzitetu uopće ne vodi računa o procesu učenja studenata. U takvoj instituciji ispiti predstavljaju više oruđe za afirmaciju predavača nego oruđe za razvoj studenata.⁴³ Nadalje, ne postoje ujednačeni postupci ispitivanja (95% svih ispita su usmeni) što studiranje čini dodatno frustrirajućim za studente. Sve te činjenice doprinose “izuzetno dugom prosječnom vijeku studiranja (7-9 godina) sa vrlo niskom stopom konkurentnosti (12-15% u prvom ciklusu studija)”⁴⁴.

Većina nastavnog osoblja su u 50-tim i 60-tim godinama a obrazovanje su stekli na širem području bivše Jugoslavije. Oni svoje pozicije drže godinama (ili promijene nekoliko pozicija). Nastavne metode su obično zastarjele, što je posljedica nepostojanja propisa koje bi ih prisiljavali da aktualiziraju redovito svoja predavanja i nastavne metode. Opći uslovi studiranja nisu prilagođeni potrebama savremenog studiranja “kako u pogledu kvaliteta nastave i savremenih nastavnih metoda, tako ni u pogledu pristupa akademskoj

---

⁴⁰ Sarajevski univerzitet, “Interna samoprocjena postojećeg stanja, Sarajevski univerzitet, januar 2004. godine, dostupno na www.unsa.ba; str. 21

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

literaturi i elektronskim medijima"⁴⁵. Pored toga, ne postoji razvijena praksa modernog mentorstva, gdje se studenti podstiču da izgrađuju i cijene samostalan i kreativan rad uz učestvovanje u istraživačkim aktivnostima i projektima⁴⁶.

Budući da sistem osiguranja kvaliteta još nije uspostavljen, ne postoje ni odbori za osiguranje kvaliteta na fakultetima. Unutar tima za uspostavu postupaka za sistem osiguranja kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu, postoje dva predstavnika studenata, ali je način na koji su oni izabrani kao članovi tima jako upitan. U stvari, nitko od predsjednika studentskih saveza s kojima su obavljani razgovori ne zna da su predstavnici studenata izabrani u tim za procjenu⁴⁷.

S druge strane, učestvovanje studenata u procjeni profesora, predmeta i institucije je vrlo rijetko. Takva tradicija ne postoji na Sarajevskom univerzitetu. Ali čak i onda kada povremeno postoji, više je formalne prirode nego rezultatski orjentirana; jer ne postoje jasni postupci praćenja rezultata. U 2003. godini, Unija studenata Sarajevskog univerziteta je proveo studentsku evaluaciju nastavnog osoblja na svakom fakultetu Sarajevskog univerziteta. Međutim, rezultati evaluacija su stavljeni na web stranicu Unije ali nisu poduzete nikakve mjere po osnovu rezultata evaluacije.

Ovi argumenti su jasno obojeni studentskom percepcijom. Oni tvrde da nikad nisu saznali šta se dogodilo sa upitnicima koje bi povremeno popunili, niti šta je bila svrha upitnika. Odgovori studenata ukazuju na to da postoji opći nedostatak znanja među studentima o tome šta je u biti osiguranje kvaliteta i koja su njihova prava unutar sistema obrazovanja⁴⁸. Nitko od predsjednika studentskih saveza s kojima je obavljen razgovor nije znao šta je sistem osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju⁴⁹.

Stav jednog od studenata o tome šta je osiguranje kvaliteta u stvari odražava sveukupnu situaciju na univerzitetu:

“Možda nešto u smislu onoga što se događa u Europi da studenti nisu jedini koji se ocjenjuju nego i profesori, kako bi redovito kontrolirali jedni druge. Ali mislim da bi to

---

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Abaspahić, Haris, Razgovori obavljani sa rukovodiocima studentskih unija Sarajevskog univerziteta, oktobar 2004. godine

⁴⁸ Media Centar, “Odgovarajući model učešća studenata u kontroli i osiguranju kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu”, MediaCentar, oktobar 2004. godine, str. 24.

⁴⁹ Abaspahić, Haris, Razgovori obavljani sa rukovodiocima studentskih unija Sarajevskog univerziteta, oktobar 2004. godine

mogao biti problem. Prvo, zato što ne postoji asocijacija studenata, zato što ne postoji svijest o pravima studenata, i drugo zato što se nalazimo u tranziciji iz komunističkog sistema, gdje se još uvijek većina nas boji postaviti pitanje poslije predavanja. Kad profesor upita – ima li pitanja? – svi šute iako uvijek imamo pitanja⁵⁰.

2.4.2.2 Učestvovanje studenata u upravljanju univerzitetom

Ovaj dio ima za cilj predočiti formalne odredbe i stvarno učestvovanje studenata u organima odlučivanja na Sarajevskom univerzitetu.

2.4.2.2.1 Formalne odredbe

Među brojnim poboljšanjima koje sadržava Okvirni zakon o visokom obrazovanju (još u postupku usvajanja), stvoren je okvir za promijenjen položaj studenata – učestvovanje studenata u organima odlučivanja (član 13, 30)⁵¹.

Kao što je gore navedeno, nije osigurano zastupanje studenata u Upravnom odboru, kao središnjem upravnom organu Univerziteta. Jedini organ na univerzitetskom nivou gdje je osigurano prisustvo predstavnika studenata (kojeg delegira Unija studenata Sarajevskog univerziteta) je Senat Univerziteta. Predstavnik studenata u Senatu nema pravo glasa.

Predstavnici studenata učestvuju u radu naučnih vijeća fakulteta na nekoliko fakulteta. Obim formalnog učestvovanja studenata u tim Vijećima varira od fakulteta do fakulteta (na nekoliko fakulteta po nekoliko studenatskih predstavnika učestvuje u radu naučnog vijeća sa pravom glasa, na drugim fakultetima samo jedan studentski predstavnik učestvuje u radu vijeća sa ili bez prava glasa, dok na nekim drugim fakultetima studenti ne učestvuju u radu vijeća). Obim formalnog učestvovanja studenata u radu naučnih vijeća nije ujednačen i odluke po tom pitanju donose naučna vijeća i dekani fakulteta. Ne postoje zajednički standardi i propisi koji definiraju obim i mehanizme osiguranja odgovarajućeg učestvovanja u procesu odlučivanja na fakultetima.

2.4.2.2.2 Stvarno učešće

---

⁵⁰ Media Centar, “Odgovarajući model učešća studenata u kontroli i osiguranju kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu”, MediaCentar, oktobar 2004. godine, str. 24.

⁵¹ Vijeće Europe, *Okvirni zakon o visokom obrazovanju, Bosna i Hercegovina*. Konačna verzija Vijeća Europe, 18. decembra 2003. godine, dostupan na www.unsa.ba.

Predstavnici studentskih unija sa kojima je obavljen razgovor su jednoglasno izjavili da je utjecaj predstavnika studenata u naučnim vijećima sasvim beznačajan⁵².

Fragmentiranost studentskog tijela, koje se podudara sa raštrkanošću fakulteta (i njihovom samostalnošću) jako otežava studentima izražavanje zajedničkih stavova koji bi mogli utjecati na akademska pitanja i postojeću praksu na univerzitetskom nivou. U posljednjih nekoliko godina vodstvo Univerziteta je ponudilo mnogo veću transparentnost studentima. Za bivšeg rektora, prof. Borisa Tihija, jasno je da će promjena zahtijevati usmjerenje ka drugačijoj budućnosti onih koji će od toga imati koristi, dakle mlađih generacija. Studenti međutim nemaju vlastitih sredstava da bi razvili zajedničko djelovanje: oni ovise o sredstvima koje fakulteti daju njihovim asocijacijama, sredstava koja se koriste za socijalnu pomoć studentima u svojim nastavnim jedinicama. U političkom smislu i prema podzakonskim aktima institucije, trenutno studenti imaju status “tihih promatrača internog procesa odlučivanja”⁵³.

U prilog ovom argumentu idu rezultati ankete zasnovane na metodi fokusne grupe koja je provedena upravo za potrebe ove studije. Rezultati pokazuju da studenti ne poznaju potpuno ili čak nedovoljno poznaju mehanizme funkcioniranja fakulteta i Univerziteta⁵⁴.

Prema rezultatima ankete, studentski predstavnici mogu učestvovati na sjednicama upravnih organa fakulteta i studentski glas se može čuti, ali pitanje je u kojoj je mjeri to stvar formalnosti, a u kojoj pitanje stvarne mogućnosti utjecaja na donošenje bitnih odluka⁵⁵. To najbolje odražavaju riječi jednog studenta prava:

“Na Pravnom fakultetu postoji zastupljenost studenata u Adademskom vijeću, gdje je u stvari jako bitno imati glas. Prije smo imali glas. Sada ga više nemamo, ali imamo pravo prisustvovati. Dakle, predstavnik naše organizacije prisustvuje Adademskom vijeću. Ponekad se prisustvo dopusti tokom cijele sjednice, ponekad ne, ovisno o važnosti sjednice. Profesori o tome odlučuju.”⁵⁶

---

⁵² Haris Abaspahić, Razgovori obavljeni sa rukovodiocima studentskih unija Sarajevskog univerziteta, oktobar 2004. godine

⁵³ Sarajevski univerzitet, “Interna samoprocjena postojećeg stanja, Sarajevski univerzitet, januar 2004. godine, dostupno na www.unsa.ba; str. 21.

⁵⁴ Media Centar, “Odgovarajući model učešća studenata u kontroli i osiguranju kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu”, MediaCentar, oktobar 2004. godine, str. 21.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Media Centar, “Odgovarajući model učešća studenata u kontroli i osiguranju kvaliteta na Sarajevskom univerzitetu, MediaCentar, oktobar 2004. godine, str. 21.

Rezultati Izvještaja EUA-e pokazuju da su studenti neodlučni da iznesu svoje mišljenje koje bi moglo poremetiti akademski ustroj. Razloge za to treba tražiti u strahu da udruženje može izgubiti čak i oficijelnu podršku ili, na više ličnoj razini, da buntovno mišljenje može rezultirati lošim rezultatima na ispitima, ako ne i fizičkim prijetnjama. “Drugim rječima, učešće studenata će ostati izgovor kod odlučivanja demokratskih institucija sve dokle njihova uključenost ovisi o dobroj volji dekana”⁵⁷. Sve ovo doprinosi cjelokupnoj demotivaciji studenata koji nemaju minimalne potrebne uslove za studiranje: adekvatne uslove za učenje u učestvovanje u razvoju njihovih institucija⁵⁸.

2.4.3. Studentske organizacije

Cilj ovog dijela je istraživanje samo-organizovanja studenata. Ovo pitanje će biti obrađeno kroz istraživanje formalnih odredbi koje se odnose na studentske organizacije, s jedne strane, i stvarnog stepena učešća u razvoju studentskih organizacija.

2.4.3.1 Formalne odredbe

Studenti Univerziteta Sarajevo su organizovani u Studentsku Uniju (USUS), kao i različita studentska udruženja na fakultetima, koledžima i akademijama. Trenutačno se USUS sastoji od 25 udruženja fakulteta i drugih specijalizovanih studentskih udruženja. Ukupan broj studentske populacije u toku tekuće 2004/2005 akademske godine je preko 50.000 po USUS⁵⁹.

Unija studenata Univerziteta Sarajevo je registrovana kao “udruženje građana i predstavlja nevladinu, nepristrasnu mrežu studentskih organizacija fakulteta, koledža i akademija na teritoriji Sarajevskog kantona.”⁶⁰. Poslije potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, Unija studenata je prestala da funkcioniše zbog nepostojanja zakonske regulative. Formalna registracija Unije, kao udruženja građana, a prema Zakonu o udruženjima i fondacijama, izvršena je 2000. godine. 2002. godina je bila

---

⁵⁷ Izvještaj prezentiran Univerzitetu Sarajevo, EUA Institucionalni program evaluacije 2004, dostupan na www.unsa.ba; str. 5 - 6

⁵⁸ Europska univerzitetska asocijacija (EUA), Izvještaj prezentiran Univerzitetu Sarajevo, EUA Institucionalni program evaluacije 2004, dostupan na: www.unsa.ba, pp. 5 – 6.

⁵⁹ Unija studenata Univerziteta Sarajevo, USUS brošura, str. 4.

⁶⁰ Ibid., pp.3.

prekretnica za ustrojstvo Unije. To je bila godina donošenja programskih ciljeva i zadataka, i godina kad je definirana metodologija rada.⁶¹

Trenutno u Bosni i Hercegovini, ne postoji zakon koji bi regulirao pitanje samo-organizovanja studenata. To je izazvalo velike probleme u studentskoj populaciji, nedostatak sistematskog načina izbora predstavnika studenata, manipulaciju s studentima, prestanak rada udruženja na fakultetima, itd.⁶² Još se uvijek moraju poduzeti brojne aktivnosti, između ostalog usvojiti zakon o organizovanju studenata, aktivnosti na aktivnom praćenju i učešću u procesu reforme visokog školstva⁶³.

U projektu kampanje za donošenje zakona o samo-organizovanju studenata, aktivisti Unije studenata su sačinili Prijedlog zakona koji je upućen Kantonalnom ministarstvu za obrazovanje i nauku i koji još uvijek ima status prijedloga.

Prema članu 3. Prijedloga zakona ...”član Unije studenata je svaki student dodiplomskih studija upisan na Univerzitet Sarajevo”⁶⁴. Član 4 nadalje propisuje ...”na visoko obrazovnoj instituciji može biti registrovana/može postojati samo jedna Unija studenata”⁶⁵.

Odjeljak VII Nacrta zakona (članovi 14- 20) obrađuje organe Unije studenata, dok odjeljak IX (članovi 27 – 35) objašnjava postupak izbora studentskih organa. Prava i obaveze članova Unije Studenata su opisani u odjeljku VIII. Član 21 tog odjeljka propisuje da je “pravo i obaveze Unije studenata da zastupa i zalaže se za interese svojih članova, kad su u pitanju pozicije studenata i proces visokog obrazovanja ”⁶⁶. Vrlo važan je svakako i član 26 koji propisuje da predstavnici studenata u organima Univerziteta imaju pravo da učestvuju u procesu donošenja odluka u svim pitanjima koja su u nadležnosti određenog organa, s pravom veta na odluku koja direktno pogađa studente.⁶⁷

Finansiranje Unije treba biti regulisano (prema Prijedlogu zakona) na sljedeći način: studentske organizacije finansira sarajevski kanton, u iznosu od 5% ukupne školarine uplaćene u toku akademske godine. Nadalje, studentska organizacija dobija sredstva u iznosu od 5% sredstava od ugovora o privremenom zaposlenju studenata. Redovna

---

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid, str.4.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid, str.6.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid, str.10.

⁶⁷ Ibid, str.11.

članarina, pokloni i donacije pravnih i fizičkih lica takođe čine budžet Unije studenata (član 36)⁶⁸.

2.4.3.2. *Stvarna zastupljenost studenata*

Učešće studenata u Uniji studenata nije zadovoljavajuće, jer ove organizacije postoje kao ostaci prošlog sistema i ne odgovaraju trenutnim potrebama. Štaviše, većina postojećih organizacija predstavlja vrlo zatvoreno “društvo” koje promovira ciljeve zasigurno zatvorene grupe ljudi. Obično, njihovi interesi i ciljevi ne odgovaraju interesima i ciljevima ostatka studentske populacije.⁶⁹

Studenstke organizacije fakulteta su jako fragmentirane što je posljedica disperzije samih fakulteta. Stoga, vrlo je važno izraziti zajednička gledišta i izvršiti stvarni uticaj. U zavisnosti od vladajućih struktura Univerziteta koji im pružaju osnovnu finansijsku pomoć, fakulteti su vrlo limitirani u pogledu mogućnosti njihovog uticaja.⁷⁰ Cjelokupni nivo podrške studentskim unijama fakulteta koju pružaju organi fakulteta i dekani nije na zadovoljavajućem nivou i drastično varira od fakulteta do fakulteta unutar Univerziteta. Vlasti nekih fakulteta ignoriraju rad i postojanje studentskih saveza, i to je imalo za posljedicu da neki od saveza nisu mogli opstati (na primjer: Savez studenata Muzičke akademije prestao je da postoji u 2003. godini, Savez studenata arhitekture ne provodi nikakve programske aktivnosti i ne učestvuje u radu ni jednog organa fakulteta, itd.).⁷¹ Finansijska podrška fakulteta studentskim savezima se razlikuje od fakulteta do fakulteta. (ne postoje pravila i propisi niti standardizovane procedure koje bi propisivale način na koji fakulteti pružaju pomoć Uniji studenata). U nekim slučajevima, fakulteti redovno (na godišnjoj osnovi) pružaju finansijsku pomoć svojim savezima, pokrivanjem osnovnih operativnih troškova tih saveza. Drugi fakulteti pružaju vrlo limitiranu finansijsku pomoć po zahtjevima saveza. Treća grupa fakulteta nikako finansijski ne podržava svoje studenstke saveze⁷².

---

⁶⁸ Ibid, pp.13.

⁶⁹ Europska univerzitetska asocijacija (EUA), Izvještaj predöčen Sarajevskom univerzitetu, Program institucionalne procjene EUA-e 2004, dostupan na: www.unsa.ba, str. 5 – 6.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Abaspahić, Haris, Razgovori obavljani sa rukovodnim osobljem saveza studenata na Sarajevskom univerzitetu, oktobar 2004. godine

⁷² Ibid.

Unija studenata koja funkcioniše na nivou Univerziteta predstavlja formalno dobro struktuiranu organizaciju sa jasnom vizijom, misijom, unutrašnjom organizacijom, itd. Međutim, Unija studenata Univerziteta u Sarajevu predstavlja najvišu instancu studentske organizacije i njene članice su uglavnom studentski savezi fakulteta, vrlo slabe institucije bez jasne unutrašnje strukture i bez transparentnog mehanizma za identifikaciju potreba studenata, kao ni mehanizma za predstavljanje.⁷³

Svi intervjuisani predsjednici studentskih saveza tvrde da njihove organizacije nemaju mehanizme razvoja izbora predstavnika studenata u upravna tijela, štaviše unutar njihovih saveza ne postoje akti o unutrašnjoj organizaciji, a ne postoje ni mehanizmi za identifikaciju interesa studenata koje bi oni trebali predstavljati.⁷⁴

Prema rezultatima dobijenim iz istraživanja fokusne grupe, razlog nedovoljnog uključenja studenata u proces donošenja odluka je nedostatak njihovog adekvatnog samoorganizovanja, barem ne u mjeri koja bi im omogućavala da formulišu svoje zahtjeve na adekvatan način i da ih prezentiraju kroz utvrđene mehanizme. Nedostatak interesa ispitanika za ova pitanja je stvorio situaciju u kojoj kao i da ne postoje studentske asocijacije, ili su one bez ikakvog uticaja. Štaviše, nedostatak znanja o njihovim pravima (kao rezultat nedostatka interesa) i principima na kojima obrazovni system funkcioniše ima za rezultat nemogućnost artikulacije studentstkih stavova, kojim bi se prevazišla borba za takozvane “socijalne” ispitne⁷⁵ rokove⁷⁶, koji ustvari predstavljaju samo jednu jedinu situaciju tokom akademske godine kada javnost postaje svjesna postojanja studentskih saveza. Kada se govori o tim socijalnim ispitnim rokovima, čini se da je ova borba u biti rezultat vrlo spontanog procesa – masovnog nezadovoljstva studenata izraženog radikanim gestima kao što su prijetnje blokadom puteva, itd⁷⁷. Čini se da se sve ostale aktivnosti saveza uglavnom odnose na poboljšanje socijalnih uslova studiranja, kao što je popust za javni prevoz, studentski smještaj, itd., što bi u razvijenijim zemljama bilo indikator više da su studenti generalno zadovoljni kvalitetom obrazovanja.

---

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Termin “socijalni ispit” znači vanredni rok za polaganje ispita, na kraju akademske godine, obično uspostavljen od strane uprave univerziteta pod pritiskom Unija studenata.

⁷⁶ Media Center, “Adekvatni model uključenosti studenata u kontrolu i isuguranje kvaliteta Univerziteta Sarajevo, MediaCentar, Oktobar 2004, str. 22.

⁷⁷ Ibid.

Iako činom upisa na Univerzitet, student automatski postaje član Unije, rezultati ankete su pokazali dosta nesigurnosti među učesnicima o članstvu, nedostatak znanja o načinu izbora u upravna tijela, nedostatak poznavanja upravnih tijela unutar univerziteta, itd.⁷⁸ Štaviše, neke postojeće saveze karakteriše lični interes studenata koji ih vode, što često može proizvesti otpor prema takvom načinu samo-organizovanja.⁷⁹

Kako je to već prikazano, predloženi Nacrt zakona sadrži neke vrlo napredne odredbe, kao što su procedure izbora, struktura saveza, itd, nešto što trenutno nedostaje savezima i zbog čega se sreću s brojnim teškoćama. S druge strane, odredba koja propisuje da može postojati samo jedna Unija studenata na nivou visoko-obrazovne institucije ograničava studente da se aktivišu u slučaju da nisu zadovoljni s radom Unije. Ona takođe ograničava konkurenciju među studentskim savezima, koja ih može motivisati usmisliti boljeg funkcioniranja.

Ako se uzme u obzir sadašnje nezadovoljstvo ili nedostatak interesovanja za rad Unije, dosta treba da se uradi u cilju stvaranja situacije u kojoj bi se studenti mobilisali za rad u Uniji, a onda i za adekvatno predstavljanje njihovih interesa u organima Univerziteta.

2.5. Zaključne napomene

Kako smo već vidjeli, pozicija studenata unutar nastavnog i upravljačkog procesa je daleko od adekvatne. Najzastupljenija je apatija studenata, nedostatak interesa za učestvovanje u upravljačkom procesu i procedurama, u radu studentskih organizacija. Sve ovo vodi k neproduktivnoj kritici studenata, sposobnih samo da se žale na postojeću situaciju, ali bez stvarne volje, ili studenata usmjeravanih kako da sarađuju sa akademskim osobljem. Predočena situacija koja nudi dovoljno argumenata za kritiku konzervativnih pristupa nastavnika prema studentima i nedostatka motivacije da se učini išta, stvara jednu neproduktivnu i frustrirajuću atmosferu, u kojoj nije moguće očekivati ni uspon Univerziteta, niti razvoj društva kao cjeline⁸⁰. Svi ovi faktori odražavaju neophodnost davanja nekih smjernica, vodilja ka mogućoj promjeni.

---

⁷⁸ Ibid, pp. 23.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Sarajevski univerzitet, "Interna samoprocjena postojećeg stanja", Sarajevski univerzitet, dostupno na www.unsa.ba; str. 15.

3. Učešće studenata u visokom obrazovanju- Najbolje prakse

3.1. Formalne odredbe učešća studenata u upravljanju visokim obrazovanjem zasnovano na nacionalnoj legislativi

Opći izvještaj sa seminara u Bolonji “Učešće studenata u upravljanju u visokom obrazovanju” (Opći izvještaj), koje obrađuje nekoliko europskih najboljih praksi koje se odnose na učešće studenata u visokom obrazovanju, pokazuje da “značajne razlike postoje unutar zakonskog okvira koji podržava učešće studenata”.⁸¹ Kako je istaknuto u Općem izvještaju, “u nekim datim primjerima legislativa pokriva samo mali broj akata koji propisuju učešće studenata na različitim nivoima upravljanja (primjeri Austrije i Mađarske) ili samo nacionalni/državni nivo (Italija).”⁸² U nekim post-komunističkim zemljama u tranziciji, kao u Rumuniji i Srbiji, studentske organizacije se jednostavno registruju kao nevladine organizacije u cilju dobijanja veće moći izvan visoko politiziranog obrazovnog “establišmenta”. U najuspješnijim slučajevima povećanja svog uticaja, kao u Švedskoj, Irskoj i Finskoj, studenti uspijevaju dobiti i svoj prostor u legislativi, kao na primjer u propisu o nacionalnim savjetodavnim odborima.⁸³

Izvještaj takođe pokazuje da je “institucionalni nivo generalno bolje opremljen od nacionalnog, bilo da se radi o zakonima ili o unutrašnjoj institucionalnoj sredini”.⁸⁴

3.2. Stvarna praksa učešća studenata

Članstvo i legitimizacija studentskih organizacija se takođe razlikuju u različitim zemljama Evrope. Opći izvještaj pokazuje da “neke zemlje imaju obavezno članstvo studenata kao pojedinaca (Švedska, Finska i Austrija) ili one formiraju njihova lokalna vijeća ili organizacije (Mađarska, Češka i Makedonija)”. “Druge imaju dobrovoljno članstvo u lokalnim vijećima i organizacijama (Irska, Srbija, Njemačka i Rumunija).”⁸⁵ Direktno uključivanje studenata ili studentskih organizacija u političku stranku se

---

⁸¹ Nastavak Bolonjskog seminara “Učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem”, Opći izvještaj, Oslo, Norveška – 12-14. juna 2003. godine

⁸² Ibid, str 7.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

različito tretira u nekim studentskim organizacijama, ovisno o njihovom historijskom i političkom kontekstu. “Oni postoje i prihvaćeni su u Austriji i Finskoj, a neprihvaćene su u zemljama poput Srbije, na primjer”, kako se iznosi u Općem izvještaju.

Nadalje, postoje razlike u “modus operandi” studentskih organizacija koje u nekim slučajevima fokusiraju svoj rad isključivo na studentska pitanja, dok druge organizacije prepoznaju i fokusiraju svoju ulogu u društvu kao cjelini.⁸⁶ Unutar ovih nacionalnih studentskih organizacija, obuka studenata kao proaktivna snaga je visokoprioritetna i shvata se “ kao način za poboljšanje ‘performance’ učešća studenata na svim nivoima (kako je pokazala anketa u Irskoj, Češkoj, Mađarskoj i Srbiji)”.⁸⁷

3.3. Studije slučaja o učešću studenata u visokom obrazovanju u Evropi: Švedska, Njemačka i Mađarska

Ovaj dokument koristi studije slučaja modela najboljih praksi o učešću studenata u visokom obrazovanju u tri europske zemlje: Švedskoj, Njemačkoj i Mađarskoj. Iako postoje i drugi brojni primjeri najboljih praksi u Evropi, izabrana su ova tri slučaja za ilustraciju najboljih praksi učešća studenata u tri područja:

1. Visoki stepen učešća studenata u sistemu osiguranja kvaliteta visokog obrazovanja na nacionalnom i institucionalnom nivou, kako je to pokazano na primjeru Švedske
2. Visoki stepen učešća studenata i uticaj na organe koji donose odluke u visoko-obrazovnim institucijama, kako je to pokazano na primjeru Njemačke, i
3. Visoki stepen organizacije studenata kao preduslov za uticaj na proces donošenja odluka i na kvalitet visokog obrazovanja.

Ovo ne znači da svaki od ovih slučajeva ne obrađuje ili isključuje druga dva područja. Suprotno, u najefikasnijem sistemu učešća studenata u visokom obrazovanju, sva tri područja su međusobno povezana i međusobno zavisna. Stoga, slučaj Mađarske dobro pokazuje potrebu za dobro organizovanim i proaktivnim studentskim organizacijama u

---

⁸⁶ Ibid, pp. 8.

⁸⁷ Ibid.

post-komunističkim zemljama u kojima je visoko obrazovanje u tranziciji od vrlo jakog “tradicionalno komunističkog” visoko obrazovanog sistema do jednog sistema kompatibilnog evropskom visokom obrazovanju. Na dobro organizovanu i proaktivnu studentsku organizaciju u Mađarskoj se gleda kao na preduslov za dobijanje prostora za veći uticaj studenata u zakonodavstvu i sistemu osiguranja kvaliteta visokog obrazovanja. Slučaj Njemačke predstavlja visoko razvijen model zastupljenosti studenata u organima institucija visokog obrazovanja koji donose odluke, u kojima se naglasak daje zastupljenosti studentskih predstavnika u upravljačkim tijelima univerziteta, kao jednoj neophodnosti da bi se napravio kontrabalans drugim vrlo važnim učesnicima u visokom obrazovanju (t.j. profesorima i administrativnom osoblju). Primjer Švedske dobro ilustruje visoko razvijen sistem učešća studenata na svim nivoima, a posebice znatan uticaj u osiguranju kvaliteta visokog obrazovanja, propisan zakonskim okvirom koji osigurava učešće studenata u organima koje donose odluke i visoki stepen studentskog organizovanja.

3.3.1. Učešće studenata u osiguranju kvaliteta u visokom obrazovanju: Švedska

Švedski model predstavlja jedan od najboljih modela učešća studenata i uticaja na osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja. Međutim, samo kroz zakonski okvir koji osigurava zastupljenost studenata u zakonodavnim tijelima, od nacionalnih do međunarodnih, i mehanizme za osiguranje rada studentskih organizacija i udruženja, ovaj model može postati najprogresivniji u uspostavljanju sistema i kulture u kojima se na studente ne gleda kao na konzumente, nego kao na kreatore visokog obrazovanja.

3.3.1.1. Studentske organizacije

Anketa o uključenosti studenata u nordijskim zemljama pokazuje da je Nacionalni/državni savez Švedske (SFS) udruženje od oko 100 studentskih saveza sa univerziteta i univerzitetskih koledža Švedske i da predstavlja približno 240.000

studentata.⁸⁸ “Studenti po zakonu moraju biti članovi lokalnog saveza studenata njihovog univerziteta.”⁸⁹ Međutim, nije obavezno da lokalni savez bude član SFS (Nacionalnog saveza Švedske). Kako su to pokazali W. Froestad i P. Bakken u svojoj studiji “SFS štiti interese studenata Švedske po pitanjima socijalne zaštite i obrazovnim pitanjima, i predstavlja studente Švedske na nacionalnom i međunarodnom nivou. SFS je usmjeren na zajedničke probleme studenata i predstavlja studente Švedske u odnosima sa vladom i organima koji se bave obrazovanjem, socijalnim pitanjima, tržištem rada i međunarodnim pitanjima”.⁹⁰

SFS ima tri glavna zadatka:

1. Da bude glas studenata Švedske
2. Da bude izvor znanja u obrazovnim pitanjima i
3. Da bude mjesto okupljanja studenata Švedske⁹¹

Generalna skupština predstavnika lokalnih saveza studenata iz cijele Švedske sastaje se jedanput godišnje da bi odlučivala o različitim pitanjima koja se tiču studenata. Generalna skupština bira 23 člana sa mandatom od jedne godine. Odbor se sastaje jednom svakog mjeseca. Generalna skupština takođe bira jednog predsjednika i dva potpredsjednika, dok odbor bira ombudsman i međunarodnog oficira. “Predsjednik, dva potpredsjednika, ombudusmena sa doktoratom, međunarodni oficira i generalni sekretar čine izvršni komitet koji je odgovoran za svakodnevni rad koje obavlja osmočlano osoblje”.⁹²

“Predstavници studenata u savezima studenata na nivo visoko obrazovnih institucija se obično direktno biraju; postoje neki primjeri kad se oni nominiraju ali čak i u tim slučajevima njih obično imenuje studentska organizacija.”⁹³ Prema zakonu Švedske svi

---

⁸⁸ Froestad, W. i Bakken, P. (ed.) *Uključenost studenata u procjene kvaliteta visokog obrazovanja u nordijskim zemljama*. Nordijska mreža za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, Korkeakoulujen arviointineuvosto, Helsinki, 2004, pp. 23.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

⁹³ Bologna Seminar “Učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem”, Opći izvještaj, Oslo, Norveška – 12/14 juni 2003.

studenti Univerziteta moraju plaćati članarinu Uniji studenata. Primjer Univerziteta u Štokholmu pokazuje da svi članovi imaju pravo da glasaju na godišnjim izborima Uprave Unije studenata.⁹⁴ “Glavna misija Unije studenta je da obezbijedi uticaj studenata na njihovo vlastito obrazovanje”.⁹⁵

Savezi studenata i predstavnici studenata na univerzitetima su uključeni u upravljanje visokim obrazovanjem, i kao i u drugim nordijskim zemljama igraju važnu ulogu u osiguranju kvaliteta visoko obrazovnih institucija.

3.3.1.2. Formalna prava studenata da učestvuju u upravljanju u visokom obrazovanju

Švedski zakon i, posljedično, zakonodavni akti visoko obrazovnih institucija u Švedskoj osiguravaju jaka formalna prava na učešće studenata u upravljanju u visoko-obrazovnim institucijama. Studenti su zastupljeni na nekoliko nivoa i na različite načine, kako to pokazuje izvještaj Annike Persson o učešću studenata u Švedskoj:

Nacionalni nivo

- Odbor Nacionalne agencije za visoko obrazovanje
- Savjet za obnovu visokog obrazovanja
- Delegati studenata imaju pravo na finansijsku naknadu⁹⁶

Institucionalni nivo

- Institucionni, fakultetski i nivo odsjeka
- Pravo na zastupljenost u svim organima za donošenje odluka i savjetodavnim tijelima koja su važna za obrazovanje i studentski status
- Minimalni broj mjesta u upravnom odboru institucije (jednak broju nastavnika)

---

⁹⁴ web stranica Univerziteta Štokholm: <http://www.su.se/english/exchange/studentunion.php3>

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Parsson, A. *Učešće studenata Švedske*. Opći izvještaj sa seminara Bolonja “Učešće studenata u upravljanju u visokom obrazovanju” Oslo, Norveška – 12/14 juni 2003.

- Pravo glasa u svim pitanjima
- Kvalitet, evaluacija predmeta i programa
- Godišnji financijski izvještaj
- Obavezno članstvo u uniji studenata⁹⁷

3.3.1.3. *Neformalno učešće studenata*

Nacionalni nivo

- Kontakti sa Ministarstvom
- Radne grupe, komiteti i prijedlozi za razmatranje
- Nacionalna grupa o Bolonjskom procesu
- Rasprava o godišnjem budžetu
- Zastupljenost svih nacionalnih tijela važnih za visoko obrazovanje i studente
- Kontakti s Parlamentom
- Kontakti sa Konferencijom nacionalnih rektora
- Evaluacija kvaliteta na nacionalnom nivou⁹⁸

Institucionalni nivo

- Većina institucija ima politiku o učešću studenata
- Učešće u svim savjetodavnim tijelima
- Kontinuirani dijalog između menadžmenta institucije (rektora, itd.)/administracije i unije studenata
- Kontinuirani dijalog između nastavnika i studenata⁹⁹

3.3.1.4. *Formalna prava studenata na učešće u sistemu osiguranja kvaliteta*

Sistem osiguranja kvaliteta visokog obrazovanja u Švedskoj je pretrpio velike promjene u 1992. godini kad je u pitanju percepcija i struktura, pošto je fokus odgovornosti za evaluaciju visokog obrazovanja prebačen na različite institucije visokog obrazovanja. Konačno, na studente se gleda “kao na značajnije aktere” u upravljanju visokim obrazovanjem i u osiguranju kvaliteta visokog obrazovanja”.¹⁰⁰ Uglavnom se bavi studentskim interesima koji usmjeravaju određivanje prioriteta institucija. “Osnovna

---

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Friend-Pereira, J. C., Lutz, i K. Heerens, N. Priručnik o osiguranju kvaliteta u visokom obrazovanju, ESIB, 2002, str. 34.

ideja za evaluaciju kvaliteta je rezultat, to što studenti stvarno nauče kad napuštaju institucije”.¹⁰¹

Studentima su zagantovana prava da učestvuju u osiguranju kvaliteta visokog obrazovanja kroz nacionalne zakone: Zakon o visokom obrazovanju i Pravilnik o visokom obrazovanju. Sami ti akti ističu da je kvalitet visoko- obrazovne institucije “podjednaka odgovornost i osoblja i studenata”.¹⁰² “Prava učešća znače da studenti mogu naimenovati predstavnike u svim organima koji donose odluke, kao i u grupama koje pripremaju te odluke.” Centralno pozicionirani predstavnici studenata se imenuju od strane saveza studenata, dok studenti fakulteta imenuju svoje predstavnike u upravni odbor fakulteta.¹⁰³

Istovremeno, visoko obrazovna institucija je obavezna da omogući prilike studentima da interno pokažu svoja iskustva i mišljenja prilikom evaluacije predmeta i evaluacije visoko-obrazovne institucije. Rezultati evaluacije predmeta su javni kao i svaka aktivnost poduzeta na osnovu evaluacije predmeta.¹⁰⁴

Nadalje, studenti su takođe uključeni u eksterna vijeća (panele) koja rade evaluaciju visoko obrazovnih institucije:

“Institucije mogu predložiti evaluatore i njihovo pravo uključuje i prijedloge studenata, ali nacionalna Agencija odlučuje o sastavu stručnog vijeća. Dok predloženi stručnjaci ne mogu biti iz osoblja same institucije, institucije istovremeno mogu (i obično to i rade) predložiti svoje studente. Ipak, savjetuje se institucijama da provjere imena sa lokalnim organizacijama studenata. Očigledno, student neće nikada učestvovati u evaluaciji svoje institucije. Imenovanje studenata u vijeća za reviziju vrši nacionalna studentska organizacija.”¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Froestad W. i Bakken, P., Uključenost studenata u procjene kvaliteta visokog obrazovanja u nordijskim zemljama. Nordijska mreža za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, Korkeakoulujen arviointineuvosto, Helsinki, 2004, str.21.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid, str.21.

¹⁰⁵ Ibid, str. 42.

Kriteriji za selekciju studenata koji se imenuju u eksterna vijeća uključuju: dobro znanje obrazovnog sistema, dobro poznavanje evaluacije i iskustvo u radu organa za donošenje odluka ili studentskih organizacija. “U revizijama i evaluacijama institucija, iskustvo u radu studentskih organizacija i organa za donošenje odluka na institucionalnom nivou je esencijalno. Često, izabrani studenti imaju prilično dobro iskustvo u radu odbora, drugih organa za donošenje odluka i studentskih organizacija”.¹⁰⁶

Može se zaključiti da je učešće studenata u visokom obrazovanju vrlo pozitivno u Švedskoj. “Postoji velika ambicija da se studenti uključe u upravljanje u visokom obrazovanju kao kompetentni i ravnopravni partneri. Postoji i prilično jako formalno učešće studenata i jako neformalno učešće sa naglaskom na otvorenost, širenje informacija kulture slušanja i kompromisa.”¹⁰⁷ Međutim, vrlo slab odaziv studenata na izborima za savez studenata je uočljiv i u Švedskoj kao i u mnogim drugim europskim zemljama.

Uprkos razlikama u pristupima, nordijska iskustva o uključenosti studenata u prakse osiguranja kvaliteta su vrlo progresivna. “Učešće studenata doprinosi značaju i legitimitetu evaluacija i jačaju njihovu ulogu ravnopravnog člana u akademskoj zajednici. S druge strane, izazovi učešća studenata uključuju pitanja njihove zastupljenosti, konstantne potrebe da se obuče novi studenti za zadatke evaluacije i pitanje njihove motivacije za učešće u samo-evaluacijama.”¹⁰⁸ I pored toga, primjer Švedske pokazuje da studenti trebaju biti i mogu biti vrijedni partneri i kreatori visoko kvalitetnog obrazovanja koje slijedi nakon srednjoškolskog obrazovanja.

3.3.2. Učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem: Njemačka

3.3.2.1. Formalna prava studenata da učestvuju u upravljanju visokim obrazovanjem

---

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Friend-Pereira, J. C., Lutz, i K. Heerens, N. *Evropski priručnik o osiguranju kvaliteta u visokom obrazovanju*, ESIB, 2002, str. 35.

¹⁰⁸ Froestad W. i Bakken, P., *Uključenost studenata i osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u nordijskim zemljama*. Nordijska mreža za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, Korkeakoulujen arviointineuvosto, Helsinki, 2004, str. 4.

Prema principu kulturnog suvereniteta (*Kulturhoheit*) u Njemačkoj, rekonstrukcija sistema visokog obrazovanja poslije Drugog svjetskog rata je bilo pitanje za savezne države.¹⁰⁹ Njihovu politiku visokog obrazovanja je koordinirala Stalna konferencija Ministara obrazovanja i kulture saveznih država u Saveznoj Republici Njemačkoj, dok savezna vlada inicijalno nije imala uticaja na razvoj.¹¹⁰ “Ekspanzija visokog obrazovanja učinila je da je nacionalno planiranje postajalo sve više i više imperativ; dok su finansijske potrebe sve više i brže rasle za svaku saveznu državu. Kao posljedica toga, savezna vlada se sve više uključivala u pitanja visokog obrazovanja. 1969. godine Ustav ili Osnovni zakon (*Grundgesetz* - R1) Savezne Republike Njemačke je dopunjen da bi uključio i ovaj razvoj.”¹¹¹ Članovi 91a i 91b Osnovnog zakona propisuju da su razvoj institucija visokog obrazovanja, planiranje obrazovanja i istraživačke aktivnosti sada među *zajedničkim aktivnostima* Savezne vlade i saveznih država.¹¹² “Savezna vlada se ovim isto ovlaštuje da provodi okvirne zakonodavne akte u vezi sa 139 generalnim principima visokog obrazovanja. To je dovelo do usvajanja *Hochschulrahmengesetz*, ili Okvirnog zakona za visoko obrazovanje u 1976. godini.”¹¹³

Široka debata o reformi je imala snažan uticaj na razvoj visokog obrazovanja 1960-tih godine i 1970-tih godina u Njemačkoj. Između ostalog, “ona se doticala organizacije univerzitetskih studija (strukture osnovnih i naprednih odsjeka studija, parcijalnih ispita, ograničenja trajanja studija, praktične orijentacije i sličnih pitanja), statuta visoko-obrazovnih institucija, i iznad svega, učešća studenata i asistenata zajedno sa profesorima u samoupravljanju univerziteta”.¹¹⁴

Kao rezultat reformi, uvedena je takozvana “grupa”-univerzitet poslije 1968. godine po kojoj su “profesori, studenti, asistenti, “mlađi predavači” (“Mittelbau”) i drugi uposleni

---

¹⁰⁹ Obrazovni sistem u Saveznoj Republici Njemačkoj u 2002: Opis zadataka, struktura i razvoja obrazovne politike za razmjenu informacija u Evropi - Izvod -, str. 2.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid.

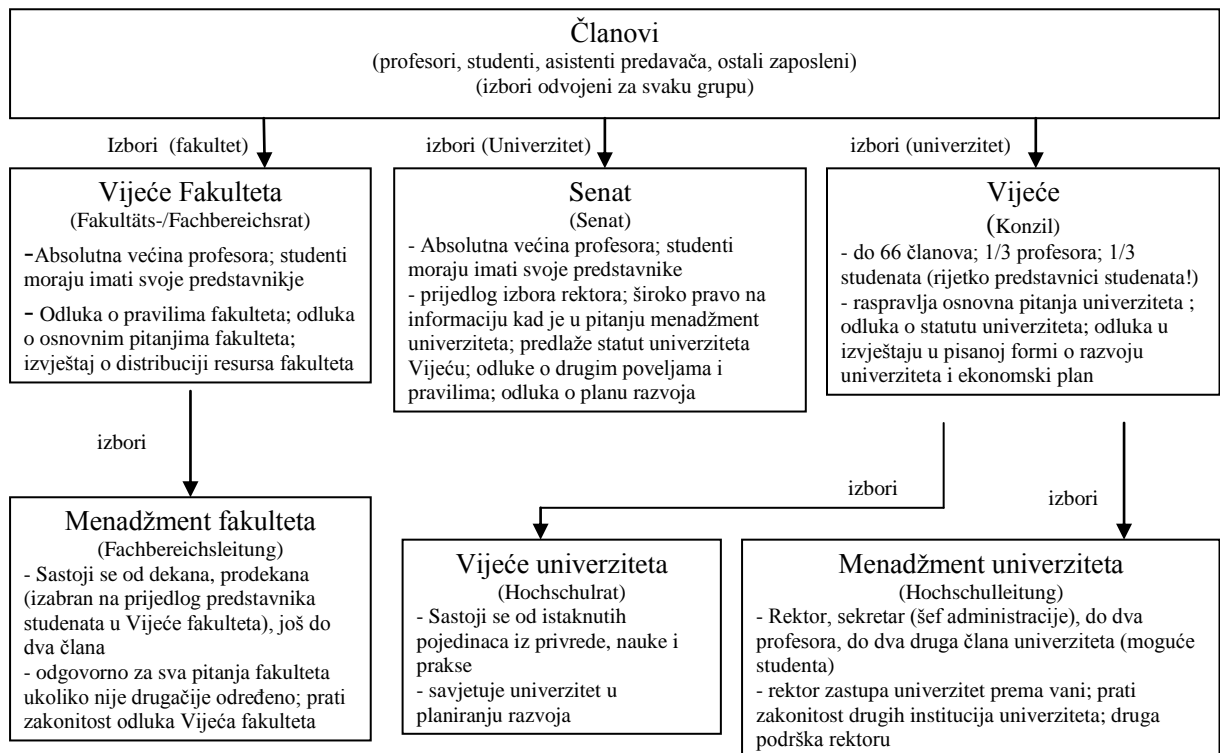
¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid, pp. 4.

uključeni u samoupravljanje i upravljanje”¹¹⁵. Ovaj model naglašava poziciju profesora u institucionalnim tijelima “koji imaju jak uticaj (najmanje 50 % glasova) u slučaju donošenja odluke koja se neposredno tiče nastave i odlučujući uticaja (više od 50 % glasova) u slučaju kada se odluke neposredno odnose na istraživanje”.¹¹⁶ Međutim, učešće studenata u samoupravljanju univerzitetima je značajno i postoji nekoliko modela implementiranih u nekoliko različitih saveznih država u Njemačkoj, kako je to prikazano u sljedećim grafičkim prikazima.

**Model samouprave na univerzitetu
(Primjer: Mecklenburg-Zapadna Pomerania; slična struktura u drugim
saveznim državama)¹¹⁷**

Iako se oba senata univerziteta i savjeti fakulteta sastoje se od apsolutne većine profesora, studenti moraju biti zastupljeni u ovim organima odlučivanja. Nadalje, u Vijeću

¹¹⁵ Kohler, Prof. dr., kao što je prezentirano u “Učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem” Oslo, Norveška – 12/14 juni 2003.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid.

Univerziteta koji razmatra fundamentalna pitanja univerziteta i donosi odluke o ustavu unvierziteta, razvoju univerziteta i ekonomskom planu, 1/3 članova su profesori i 1/3 studenti. Na nivou fakulteta, Menadžment fakulteta se sastoji od članova kao što je dekan studija, koji se biraju na prijedlog studentskih predstavnika.

3.3.2.2. Stvarno učešće studenata u upravljanju višim obrazovanjem

Stvarni utjecaj studenata na proces odlučivanja ovisi o strukturi studentske samouprave i svaki od dolje predstavljenih modela je dobar primjer toga kako strukture studentske samouprave pokušavaju osigurati da predstavnici studenata u organima odlučivanja univerziteta zastupaju stvarne stavove i potrebe većine studenata i osiguravaju zastupljenost studenata u samoupravi univerziteta.

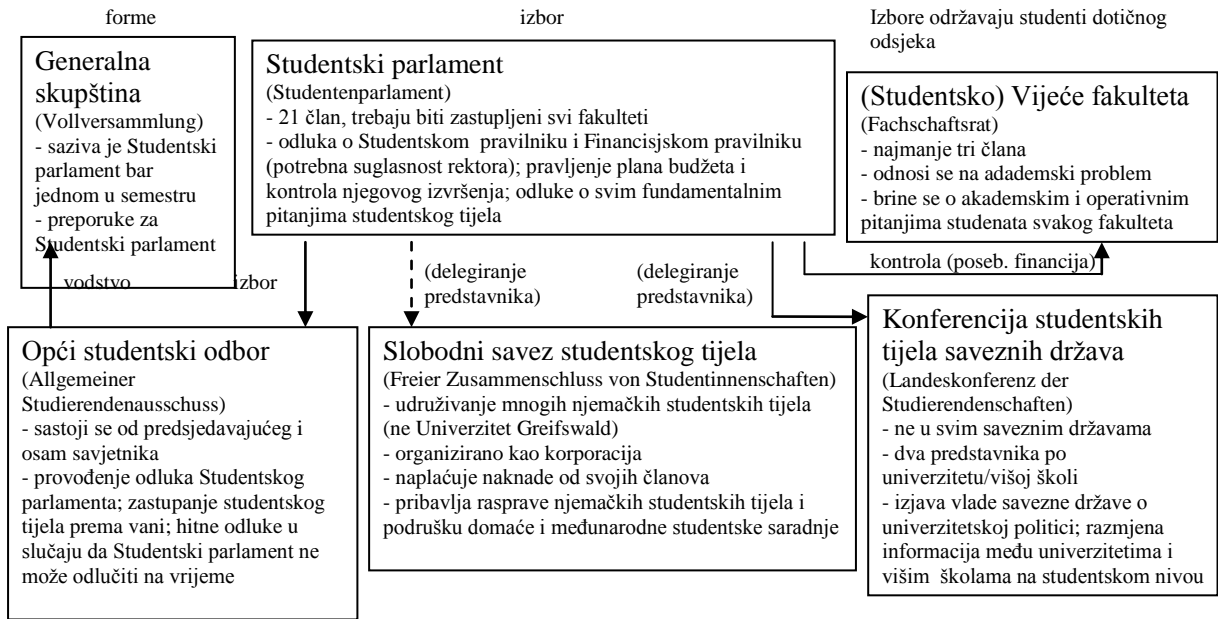
Studentska samouprava u većini zemalja (Primjer: Univerzitet Greifswald, Mecklenburg-Zapadna Pomeranija): “Model pravnog lica”¹¹⁸

<p>Studentsko tijelo kao “kolektivno pravno lice” („Verfasste Studentenschaft“)</p> <ul style="list-style-type: none">
- studentski kolektiv kao pravno lice javnog prava
- sastoji se od svih upisanih studenata na univerzitetu
- naplaćuje naknade od svojih članova u skladu sa Pravilnik o naknadama
- pod pravnim nadzorom rektora; provjera plana budžeta od strane državnog ureda za reviziju
--

---

¹¹⁸ Ibid.

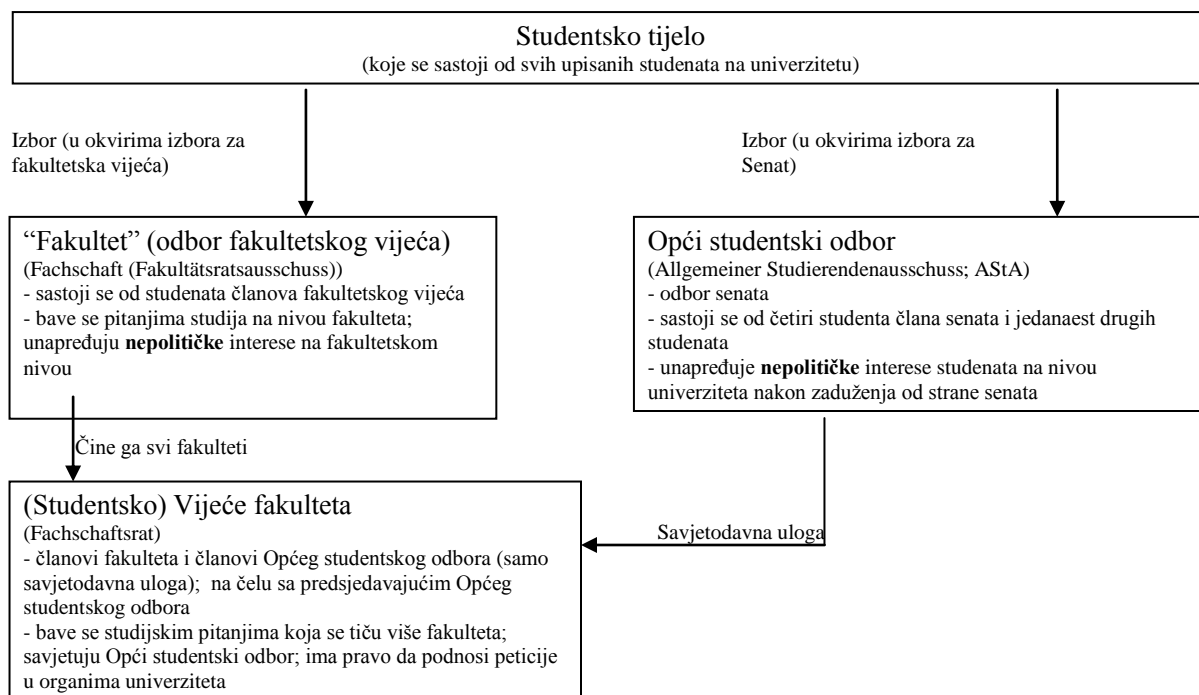

Međutim, u nekim saveznm državama gornji model studentske samouprave “pravnog lica” je napušten i zamijenjen tzv. “modelom bez pravnog lica”. Ovaj model znači da studentske organizacije nisu pod pravnim nadzorom rektora, ali zato imaju manji utjecaj u organima odlučivanja institucija visokog obrazovanja.

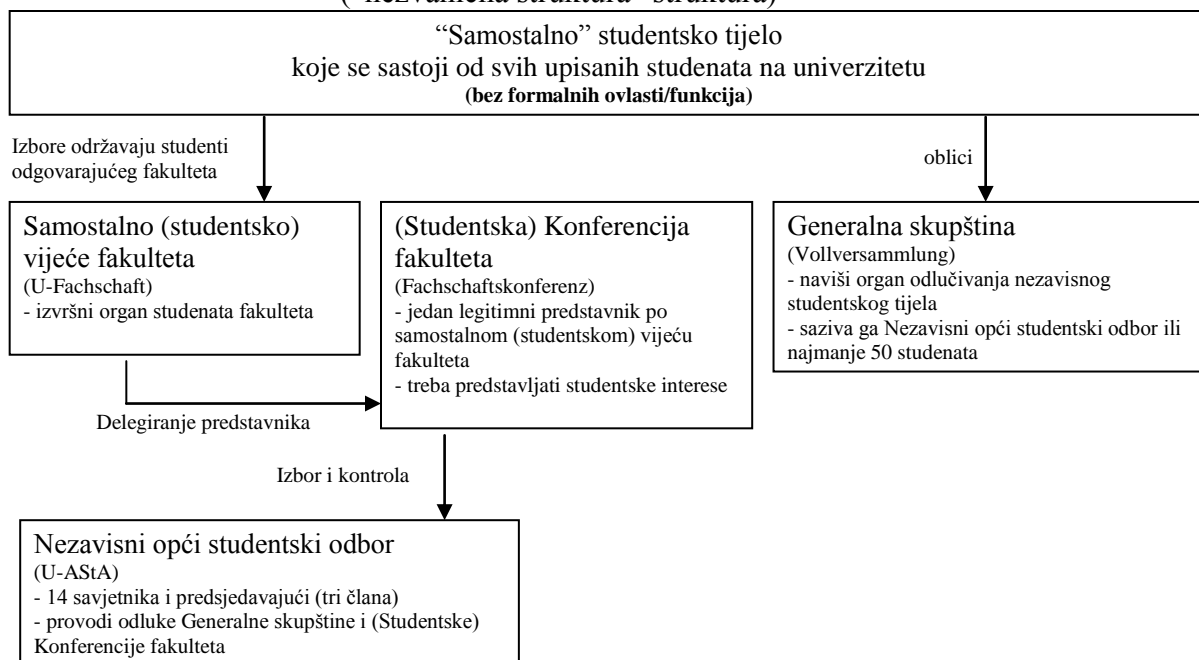
**Studentska samouprava u nekim saveznm državama
(Primjer: Univerzitet Freiburg, Baden-Württemberg):
“Model bez pravnog lica”
 (“zvanična” struktura)¹¹⁹**

¹¹⁹ Ibid.

**Studentska samouprava u nekim saveznm državama
(Primjer: Univerzitet Freiburg, Baden-Württemberg):**

**“Model bez pravnog lica”
 (“nezvanična struktura” struktura)¹²⁰**

¹²⁰ Ibid.

Ovaj model bez pravnog lica je vrlo sličan strukturi studentske samouprave kakva je postojala prije napuštanja “modela pravnog lica” u nekim saveznm državama. Studenti koji aktivno učestvuju u ovom sistemu teže ponovnoj uspostavi “modela pravnog lica”. Nadalje, oni ne prihvataju zabranu političkog angažovanja.¹²¹

Također treba napomenuti da 62 Studentenwerk organizacije (studentske službe) su “odgovorne na širem planu visokog obrazovanja u Njemačkoj za ekonomsku, društvenu, zdravstvenu i kulturnu podršku i promociju nekih 1,8 miliona studenata.”¹²² Dok u mnogim zapadnim zemljama ove odgovornosti leže na fakultetima kao sastavnim dijelovima univerziteta, Studentenwerk organizacije u Njemačkoj su autonomne organizacije koje blisko saraduju sa institucijama visokog obrazovanja.¹²³ “Studentenwerk organizacije upravljaju sistemom obrazovnih grantova zasnovanom na Zakonu o podršci obrazovanju na nivou zemlje (BAföG), vode ugostiteljske objekte i grade i upravljaju studentskim domovima.”¹²⁴ Oni također nude usluge savjetovanja različite vrste (opće društveno savjetovanje, psihoterapeutsko savjetovanje, pravno savjetovanje, kao i savjetodavni centri za invalidne i studente sa kroničnim bolestima), dječije vrtiće za studente s djecom, podršku za studentnske kulturne aktivnosti, putne usluge i kredite.¹²⁵ “Organi menadžmenta Studentenwerk organizacija sastoje se od studenata, profesora i vladinih predstavnika”.¹²⁶

Dakle, sistem u Njemačkoj obuhvata visok nivo studentskih prava da učestvuju u organima odlučivanja i menadžmenta u institucijama visokog obrazovanja i povezanim studentskim službama. Zajedno sa profesorima, administrativnim i menadžment osobljem, studenti su priznati i podržani od sistema višeg obrazovanja kao jedna od glavnih zainteresiranih strana.

3.3.3. Proaktivna studentska organizacija: Mađarska

---

¹²¹ Ibid.

¹²² <http://www.student-affairs.de/stw/index.htm>

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid.

Jedan od najvećih izazova višeg obrazovanja u Mađarskoj “od strateškog značaja je aktivno učešće u formiranju Europske zone višeg obrazovanja.”¹²⁷ U periodu od potpisivanja Bolonjske i Praške deklaracije poduzete su brojne mjere kako na nivou vlade tako i na nivou visokog obrazovanja, kako bi osigurali da se više obrazovanje u Mađarskoj približi zahtjevima koje postavljaju ove deklaracije.¹²⁸ “Kao dalji korak u modernizaciji procesa i strukturnih reformi koje su se odigrale u višem obrazovanju u Mađarskoj, Ministarstvo obrazovanja planira sveobuhvatno zakonodavstvo početkom sljedeće godine kako bi dali ovlasti za odgovarajuću preobrazbu obrazovne strukture: racionalnija i efikasnija raspodjela državnih resursa, nagrađivanje vrhunskog rada, proširenje nezavisnosti univeziteta i formiranje institucionalne strukture koja više odgovara novim zahtjevima.”¹²⁹

Na reformu visokog obrazovanja u velikoj mjeri utiču zakonski okviri koji propisuju visok nivo studentske samouprave. Što je još važnije, studentske organizacije koriste postojeće zakonske okvire za uspostavljanje čvrstih studentskih tijela kako na državnom tako i na institucionalnom nivou, koji priznaju da kvaliteta visokog obrazovanja nije samo odgovornost vlada i organa višeg obrazovanja, nego i samih studenata kao jedne od najprogressivnijih sila u mađarskom društvu.

3.3.3.1. Studentska formalna prava na učešće u upravljanju visokim obrazovanjem

Zakon o visokom obrazovanju i Zakon o institucionalnoj organizaciji u Mađarskoj nalažu studentsko učešće u odlučivanju u sklopu visokog obrazovanja. Osnova za učešće studenata u odlučivanju je garantovana: “Studenti na institucijama na demokratski način delegiraju svoje predstavnike u vijeća fakulteta i univerziteta i glavne organe odlučivanja

---

¹²⁷ Ministarstvo obrazovanja Mađarske, Nacionalni izvještaj o implementaciji ciljeva Bolonjske deklaracije u Mađarskoj.

¹²⁹ Ibid.

na institucijama. 25-33% članova ovih tijela sa pravom glasa moraju doći iz redova studenata”.¹³⁰

Studentska samouprava

Studentska samouprava pravno je zagantovana Zakonom o visokom obrazovanju, koji propisuje:

Sekcija 66

(1) Studentska samouprava djeluje kao dio samouprave institucije visokog obrazovanja. Svi studenti registrirani na instituciji visokog obrazovanja su članovi studentske samouprave, nezavisno od oblika obrazovanja kojem pripadaju.

(2) Djelatnike i predstavnike studentske samouprave biraju studenti; u tom smislu svi studenti imaju pravo birati i biti izabrani. Izbor će postati punovažeći ako je u njemu učestvovala bar jedna četvrtina studenata.

(3) U svojim propisima institucije visokog obrazovanja utvrditi će pitanja o kojima će odlučivati studentska samouprava, ona za koja je potrebna njihova saglasnost, kao i ona pitanja za koja je obavezno tražiti njihovo mišljenje. Studenti će ostvarivati svoja zakonska prava na studentsku samoupravu biranjem predstavnika, kao što je opisano u strukturnim i operativnim propisima o studentskoj samoupravi.

Sekcija 67

(1) Prava na studentske samouprave obuhvataju naročito:

- a) slanje predstavnika po osnovu izbora, kao što je navedeno u propisima, u vijeća institucija i fakulteta i druge rukovodne organe;
- b) učestvovanje u radu prijemnih komisija;
- c) davanje prijedloga za uvođenje izbornih predmeta i seminara;
- d) davanje prijedloga za pozivanje vanjskog profesorskog osoblja (predavača);
- e) učestvovanje u organizaciji naučnih i stručnih studentskih kružoka i objavljivanje radova;
- f) stvaranje, zabrana i vođenje kulturnih i društvenih organizacijskih jedinica u slučaju potrebnih uslova”

Vrsta izbora (direktni ili indirektni) uređuje se propisima institucije. Studenti institucije su članovi studentske samouprave institucije. “Putem izbora mogu delegirati predstavnike u savjete institucije i fakulteta, mogu učestvovati u radu prijemnih komisija; formiraju mišljenje o radu predavača i učestvuju u radu na pitanjima obrazovanja, stipendija i podrške studentima”.¹³¹ Državnu zastupljenost studenata u institucijama višeg obrazovanja provodi Državna konferencija studentske samouprave, a njihovi delegati su

---

¹³⁰ Puskas, P. “Sistem učešća studenata u procesima donošenja odluka u visokom obrazovanju u Mađarskoj HÖOK, Nacionalna Unija studenata Mađarske”. Učešće studenata u upravljanju u visokom obrazovanju Oslo, 12 – 14 juni 2003.

¹³¹ Ibid,

također angažirani u radu drugih državnih organa visokog obrazovanja, radu Odbora za akreditacije Mađarske, Odbora za stipendije Mađarske, Savjeta za visoko obrazovanje i nauku, Mađarske rektorske konferencije i Državnog odbora za Bolonju.¹³²

Studentske organizacije: HÖÖK

“HÖÖK (Državni savez studenata u Mađarskoj) kao državni predstavničko udruženje studentskih samouprava mađarskih institucija višeg obrazovanja osnovanih zakonodavnih putem obavlja zadaće višeg obrazovanja i politike mladih koje se ne mogu riješiti na institucionalnom ili regionalnom nivou, kako bi se postigao sveukupni razvoj na polju višeg obrazovanja u Mađarskoj”.¹³³

Članovi HÖÖK-a su studentske samouprave u Mađarskoj koje rade u državnim institucijama ili institucijama priznatim od strane države, “sa ciljem poboljšanja standarda višeg obrazovanja u Mađarskoj i osiguranja visokog nivoa obrazovnih i društvenih usluga koje se pružaju studentima.”¹³⁴ Glavna organizacija odlučivanja HÖÖK-a je Generalna skupština. U intervalima kada se ne saziva Generalna skupština, glavni predstavnik i vlast za odlučivanje HÖÖK-a je regionalno baziran i balansiran Odbor.¹³⁵ Glavna izvršna organizacija HÖÖK-a je Presidij od deset članova (izvršni odbor). Presidij na čelu sa predsjedavajućim koordinira djelovanje organizacija HÖÖK-a, sekretarijata, stručnih odbora i organizacija podređenih HÖÖK-u.

U svojoj dobro organiziranoj strukturi, HÖÖK se sastoji od odbora stručnjak koji razmatraju njegova stajališta i akcije će se poduzeti u nekim bitnim pitanjima višeg obrazovanja. Komisije koje trenutno rade su:

- Komisija za podršku smještaja,
- Komisija za vanjske poslove,
- Komisija za odnose s javnošću,
- Komisija za osiguranje kvaliteta,

---

¹³² Ibid.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

- Ostale *ad hoc* komisije (Odbor za promjenu zakona o višem obrazovanju)¹³⁶

3.3.3.2 *Stvarno učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem i sistemu osiguranja kvaliteta*

Orani studentske samouprave i HOOK kao takav je vrlo aktivan na mnogim područjima višeg obrazovanja. Slijedi lista povezanih područja i aktivnosti koja pokazuje vrlo visok nivo angažiranosti u pitanjima visokog obrazovanja:

- Zastupanje interesa na polju visokog obrazovanja
- Učestvovanje u zakonodavstvu o visokom obrazovanju i pitanjima studenata, komentari i primjeni važećih zakona, iniciranje postupaka. Glavna mjesta zastupanja HÖÖK-a su: Naučni savjet visokog obrazovanja (FTT), Mađarski odbor za akreditacije (MAB), Mađarska rektorska konferencija (MRK), Mađarski odbor o Bolonji, Odbor za obrazovanje Mađarskog parlamenta, Odbor za pregovore o višem obrazovanju.
- Saradnja sa drugim organizacijama koje promoviraju interese studenata, kao na primjer: Državna organizacija studenata koji rade na doktoratima (DOSZ), Spavaonice (FEKOSZ), Studentska preduzeća (DIÁKÉSZ), studentske naučne asocijacije (OTDK), studentski sportski klubovi (MEFS), studentski radovi (DUE).
- Učestvovanje u europskim i međunarodnim studentskim pokretima i međunarodnim projektima: ESIB, Socrates, Ceepus programi, CSN
- Učestvovanje u zakonodavstvu o visokom obrazovanju i pitanjima studenata, komentari i primjeni važećih zakona,
- Saradnja sa drugim organizacijama koje promoviraju interese studenata,
- Učestvovanje u europskim i međunarodnim studentskim pokretima,
- Održavanje kontakta sa mađarskim institucijama višeg obrazovanja i studentima bez granica
- Osiguravanje menadžerske obuke i redovitog informiranja o pitanjima višeg obrazovanja i donošenja politike obrazovanja za one koji učestvuju u djelovanju studentstkih vlada,
- Podrška studentskim inicijativama na institucionalnom, regionalnom i državnom nivou
- Učestvovanje u reformama studentskih kartica koje predstavljaju iste,
- Informiranje studentskih organizacija i studenata o različitim pitanjima (stipendije, finansijska pomoć, pravna pitanja) kroz svoje vlastite publikacije (HOOK Tükör),
- Učestvovanje u ispitivanju mogućnosti poboljšanja položaja studenata na tržištu rada

HOOK predstavlja čvrstu organizaciju državnog saveza studenata čiji utjecaj sve više raste i od ključnog je značaja za reformu visokog obrazovanja na linijama Europske zone

---

¹³⁶ Ibid.

visokog obrazovanja. Ona predstavlja dobar primjer proaktivnog stava koje studenti trebaju zauzeti u zemljama u tranziciji iz komunizma, u kojima vlade i institucije višeg obrazovanja, hotimice ili zbog kapaciteta i sredstava, nastoje obstruirati ili usporiti proces reformi visokog obrazovanja kojima se namjerava uvesti visoko obrazovanje mnogo boljeg kvaliteta.

3.3.4. Zaključne napomene

Kao što se moglo vidjeti, svaki od predloženih modela ima jako razvijeno učešće studenata. Predloženi modeli se uglavnom razlikuju u segmentu gdje je to učešće najveće. Dok model u Švedskoj predstavlja narazvijeniji model studentskog učešća u sistemu osiguranja kvaliteta, njemački model ima razvijeniji aspekt studentskog učešća u organima odlučivanja. Mađarski model pak predložava vrlo dobar model studentske samoorganizacije, kao neke vrste početne tačke za sveobuhvatniju ulogu u obrazovnom procesu.

4. Model koji se preporučuje za učešće studenata na Univerzitetu u Sarajevu

S ciljem kreiranja adekvatnog modela za učešće studenata u procesima odlučivanja i kontroli i osiguranju kvaliteta na Univerzitetu u Sarajevu, treba uzeti u obzir da će se, u narednim godinama, visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini, a shodno tome i obrazovni i upravljački procesi na Univerzitetu u Sarajevu, drastično reformirati. Očekivani rezultati reforme razmatrani tokom pravljenja adekvatne politike učešća studenata su:

- Reforme visokog obrazovanja će kreirati osnovni okvir za centralizaciju visokog obrazovanja na državnom nivou.
- Umjesto sadašnje labave konfederacije fakulteta, univerziteti će postati više centralizovane institucije.
- U BiH će, u visoko obrazovanje, biti uveden sistem osiguranja kvaliteta. Taj sistem će uvesti eksterne i interne mehanizme i ustanove za osiguranje i kontrolu kvaliteta na državnom nivou, nivou Univerziteta i nivou fakulteta.

Karakteristike visokog obrazovanja na Univerzitetu u Sarajevu trenutno su: nepostojanje standardiziranih normi, pravila i procedura u skoro svakom segmentu Univerziteta i radu fakulteta (na primjer: ne postoji politika ispita, ne postoji standardizirana politika predavanja, ne postoji politika koja se odnosi na podršku Uniji studenata/udruženjima itd.) Cjelokupno gledajući, ne postoji kultura standardizacije i kreiranja transparentnih i efikasnih politika na Univerzitetu u Sarajevu a to se razmatra tokom kreiranja ovdje prezentiranog adekvatnog modela učešća studenta.

Prezentirani model identificira principe, pravne akte, interne mehanizme i osnovne procedure koje je potrebno uvesti i prakticirati na državnom nivou, nivou univerziteta i nivou fakulteta s ciljem obezbjeđivanja formalnog okvira i osiguravanja funkcionalnih praksi optimalnog studentskog učešća u upravljačkom procesu u visokom obrazovanju u okviru Univerziteta u Sarajevu.

4.1 Državni nivo

4.1.1. Formalne odredbe za učešće studenata u upravljanju u visokom obrazovanju zasnovane na državnoj legislativi

Postoje značajne razlike u pravnim okvirima koji se odnose na učešće studenata u raznim europskim zemljama. U nekim slučajevima, data legislative pokriva mali dio akata o odredbi koje se odnose na učešće studenata na različitim nivoima upravljanja ili samo na nacionalnom nivou. Obzirom da ne postoji tradicija naprednih odredbi niti prakse standardizacije ili one ne daju očekivane efekte u slučaju Bosne i Hercegovine (naročito Univerzita u Sarajevu), preporučuje se jak zakonski regulatorni okvir (na državnom nivou) za osiguravanje adekvatnog modela učešća studenata u visokom obrazovanju.

Državna legislativa u oblasti učešća studenata u visokom obrazovanju treba da reguliše sljedeće oblasti:

1. **Učešće studenata u svim upravljačkim tijelima u visokom obrazovanju.** Zakonom treba propisati da tri predstavnika studenata treba da aktivno učestvuju (i imaju pravo glasa) u radu grupe za visoko obrazovanje uspostavljene u okviru Ministarstva civilnih poslova. Zakonom treba regulisati razuman dio učešća studenata u radu Senata Univerziteta, upravnih odbora, nadzornih odbora i rektorata. Zakonom treba propisati da predstavnike u upravljačkim tijelima Univerziteta imenuje Unija studenata Univerziteta i da oni imaju pravo glasa. Štaviše, sistem glasanja u ovim tijelima treba propisati zakonom, tako da predstavnici studenata ne predstavljaju manjinu. Treba primijeniti iste principe za predstavljane studenata u upravljačkim tijelima fakulteta, naročito u naučnom vijeću. Predstavnike studenata u ovim tijelima imenuje Unija studenata Univerziteta.

2. **Sistem Unije studenata.** Zakon treba da definiše osnovne principe studentskog organizovanja na državnom nivou, nivoima univerziteta i fakulteta. Treba osnovati državnu Uniju studenata (ili federaciju entitetskih unija studenata). Članovi Unije treba da budu unije univerziteta. Nacionalna/državna Unija studenata treba da predstavlja interese studenata u BiH. Nacionalna/državna Unija studenata treba da delegira tri predstavnika u Ministarstvu civilnih poslova koji učestvuju u radu grupe za visoko obrazovanje koja je osnovana u okviru ministarstva. Osnovne operative troškove Unije treba da snosi Ministarstvo civilnih poslova. Zakon treba da propiše osnovne principe funkcionisanja Unija studenata Univerziteta koji podrazumijevaju: (a) Unija studenata Univerziteta predstavlja interese studenata Univerziteta (b) Predsjednika Unije godišnje direktno biraju svi studenti. (c) Polovina članova Generalne skupštine Unije bira se direktno, a drugu polovinu članova Skupštine imenuju Unije fakulteta. (d) Unije studenata Univerziteta finansiraju se iz naknada od članstva i iz budžeta Univerziteta. Zakon treba da definiše osnovna pravila studentskog organizovanja na nivou fakulteta na slijedeći način: (a) od studenata se po zakonu zahtijeva da budu članovi Unije studenata na svojim fakultetima, (b) Predsjednika i Generalnu

skupštinu godišnje direktno biraju svi studenti tog fakulteta (c) Unije studenata Univerziteta finansiraju se naknadama od članstva i iz budžeta fakulteta.

3. Sistem osiguranja kvaliteta i eksterna Agencija za akreditacije.

Uspostavljanje državnog sistema za osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja predstavlja značajan preduvjet za uvođenje Bolonjskih standarda i, nakon toga, integraciju visokog obrazovanja u BiH u oblast evropskog obrazovanja. U BiH će se uskoro osnovati državna Agencija za akreditacije kao najviši organ u sistemu kontrole i osiguranja kvaliteta. Postoje različiti modeli takve agencije u europskim zemljama (u nekim slučajevima agencija je uspostavljena kao potpuno nezavisno tijelo, u drugim slučajevima agencija je dio Ministarstva za obrazovanje itd.). Međutim, glavna uloga Agencije je da eksterno evaluira kvalitet ustanova visokog obrazovanja i da izda akreditaciju za one koji ispunjavaju standarde kvaliteta. Državni zakon o osiguranju kvaliteta i sistemu kontrole u visokom obrazovanju u BiH, koji bi trebalo da se usvoji kao dio većih obrazovnih reformi u BiH, treba da propisuje uspostavljanje Državne Agencije za akreditaciju. Isti zakon treba da osigura adekvatno učešće studenata u radu Agencije i u čitavom sistemu kontrole i osiguranja kvaliteta. Zakon treba da definiira uspostavljanje Vijeća studenata kao dijela Državne Agencije za akreditacije. Vijeće studenata treba da se sastoji od predstavnika državne Unije studenata i predstavnika Unije studenata svakog Univerziteta. Vijeće studenata delegira svog predstavnika u tijela koja su odgovorna za planiranje, ocjenjivanja i implementacije samo-ocjenjivanja. Cjelokupna strateška odluka Agencije za akreditacije treba da bude prihvaćena uz konsultaciju sa Vijećem studenata. Vijeće studenata je odgovorno za uspostavljanje mehanizama koji bi trebalo da osiguraju adekvatno učešće studenata (ne samo učešće predstavnika unije nego šire učešće studenata) u eksternim panelima i praćenju evaluacija.

4.1.2. Neformalno učešće studenata u upravljanju visokim obrazovanjem na državnom nivou

Pored formalnih propisa za učešće studenata u upravljanju u visokom obrazovanju na osnovu naprijed predstavljene državne legislative, treba praktimirati mehanizme za neformalna učešća u poslovima visokog obrazovanja u okviru Ministarstva civilnih poslova i državne Agencije za akreditaciju. Mehanizmi za šire učešće studenata u radu grupe za obrazovanje i akreditacije treba da podrazumijevaju studentske debate, studentske fokusne grupe, ankete koje će se povremeno provoditi u vezi sa glavnim odlukama Ministarstva i Agencije.

4.2. Nivo Univerziteta

Obzirom da danas Univerzitet predstavlja slabu instituciju i da će glavne reforme sistema visokog obrazovanja (uključujući uvođenje sistema adekvatnog učešća studenata) biti inicirane sa državnog nivoa, prezentirane preporuke su fokusirane na pripremi struktura Univerziteta za njihovu buduću jaču poziciju u procesima visokog obrazovanja i naročito u sistemu kontrole i osiguranja kvaliteta; i aktivniju ulogu studenata u tim procesima. Interni akti Univerziteta treba da precizno reguliraju slijedeće oblasti:

- 1. Učešće studenata u upravljačkim tijelima na Univerzitetu.** Državne zakonske regulative zathijevati će razuman udio učešća predstavnika studenata u radu Senata Univerziteta, Upravnih odbora, Nadzornih odbora i Rektorata. Štaviše, isti zakon neće dozvoliti da predstavnici studenata budu samo posmatrači u procesu donošenja odluka na Univerzitetu. Na osnovu državne legislative, interni univerzitetski akti treba da preciznije razviju mehanizme kojima će se izbjeći marginalizacija predstavnika studenata u procesu odlučivanja u ovim tijelima. Ovi mehanizmi treba da identifikuju procenat glasova dodijeljenih predstavnicima studenata po svakom univerzitetskom tijelu i svakoj oblasti univerzitetskog rada. Ove mehanizme treba da razvije Senat u partnerstvu sa Unijom univerzitetskih studenata i inkorporira ih u univerzitetske formalne akte. Model učešća predstavnika Unije fakulteta u upravljačkim tijelima fakulteta treba propisati internim univerzitetskim uredbama koje uključuju: (a) način predstavnika

studenata u svakom tijelu Fakulteta, (b) sistem glasanja unutar upravljačkih tijela fakulteta koji imaju optimalni uticaj na predstavnike studenata.

2. Unije studenata. Državnom legislativom propisati će se osnovni principi funkcionisanja Unija studenata Univerziteta i Unija fakulteta na slijedeći način:

- Predsjednik Unije Univerziteta i polovina članova Generalne skupštine Unije biraju se direktno; a drugu polovinu članova Skupštine imenuju Unije fakulteta.
- Predsjednik i Generalna skupština svakog fakulteta biraju se direktno.
- Unije studenata Univerziteta finansiraju se od članarina i iz budžeta Univerziteta.
- Unije fakulteta finansiraju se od članarina i iz budžeta fakulteta.

Internim uredbama Univerziteta treba napraviti detaljnije procedure koje se odnose na izbore predstavnika studenata unutar sistema Unija studenata. Unije fakulteta treba da godišnje organizuju izbore. Sistem glasanja i imenovanja treba praviti sa posebnim naglaskom na jačanju demokratskih principa unutar Unije. Sistem treba da naprave i usvoje Unija univerzitetskih studenata i Rektorat/Senat i da se on integriše u interne uredbe Univerziteta i fakulteta. Štaviše, treba predložiti godišnji finansijski plan rada Unije a Rektorat treba da ga usvoji. Glavni izvori finansiranja Unije (koji će biti definisani državnim zakonom) su: dio članarina od studenata prikupljenih od strane Unije fakulteta i dio od budžeta Univerziteta (tačan dio budžeta alociranog za osnovne operativne troškove treba da bude definiran u Statutu Univerziteta). Unija studenata ima pravo da predloži druge aktivnosti za prikupljanje prihoda koje se direktno odnose na rad Univerziteta kao što su upravljanje bibliotekom Univerziteta, internet centrima pri Univerzitetima, kafeterijama na Univerzitetima itd. Internom univerzitetskom uredbom također treba propisati da će Unije fakulteta biti finansirane od članarina i budžeta fakulteta. Upravljačka tijela fakulteta također treba da obezbijede druge mogućnosti za prikupljanje prihoda za svoju Uniju. Unija Univerziteta je, prema internim organizacionim aktima, obavezna da povremeno provedi ankete o tome

šta studenti misle, da povremeno organizuje studentske debate i da redovno informira kompletnu studentsku populaciju o svom radu.

3. Sistem osiguranja kvaliteta i samo-ocjenjivanje. Značajan dio sistema osiguranja kvaliteta je samo-ocjenjivanje na univerzitetu i praćenje tog procesa. Implementiranje osiguranja kvaliteta od strane studenata zahtijeva učešće studenta u samo-ocjenjivanju, uključujući periodičnu procjenu od strane nastavnog osoblja, kurseva itd. Univerzitet u Sarajevu je već osnovao tim za samo-ocjenjivanje a studenti nisu adekvatno zastupljeni u tom timu. U interne univerzitetske akte koji pokrivaju uspostavljanje i kontrolu osiguranja kvaliteta unutar Univerziteta u Sarajevu trebalo je inkorporirati mehanizme za adekvatno učešće studenata u tim procesima koji podrazumijevju: (a) adekvatan broj učešća studenata u radu tima za osiguranje kvaliteta koje bi delegirala Unija studenata Univerziteta (b) razvoj mehanizama i procedura koje će osigurati da uticaj studenata na procese odlučivanja unutar toga tima bude evidentan. (d) Uvođenje prakse većeg učešća studenata (studentske debate, forumi, ankete o mišljenju studenata itd.) u glavnim odlukama u timu za osiguranje kvaliteta unutar Univerziteta.

4.3. *Nivo fakulteta*

Danas fakulteti predstavljaju najjači nivo na kojem se donose odluke unutar visokog obrazovnog sistema u BiH i također, Univerziteta u Sarajevu. Šta više, postoji jasno evidentan nedostatak standardizovane prakse učešća studenata u aktivnostima fakulteta. Obzirom na činjenicu da se nivo učešća studenata drastično razlikuje od fakulteta do fakulteta, evidentno je da je cjelokupni nivo učešća studenata i njihov uticaj na aktivnosti fakulteta daleko od optimalnog nivoa.

Državna legislativa i interni akti Univerziteta jasno definišu principe i mehanizme za: učešće studenata u upravljanju, funkcionisanje sistema Unije studenata i ulogu studenata u sistemu kontrole i osiguranja kvaliteta. Stoga je uloga tijela fakulteta i internih propisa fakulteta da učini operativnim ove principe i mehanizme.

4.3.1. Učešće studenata u upravljanju fakultetima

Državni propisi i univerzitetski interni akti detaljno opisuju mehanizme koji pokrivaju predstavnike studenata (delegiranih od strane Unije studenata) koji učestvuju u radu upravljačkih tijela fakulteta (naročito Naučno vijeće) i glasačke mehanizme koji omogućavaju dovoljno uticaja na predstavnike studenata u tim tijelima. Te principe i mehanizme treba inkorporirati i više razraditi (ako je to potrebno) internim aktima fakulteta. Šta više, fakulteti su odgovorni da osiguraju da se ti principi apliciraju i prakticiraju na optimalan način.

4.3.2. Unije studenata na fakultetima

Unije studenata na fakultetima predstavljaju osnovni nivo čitavog državnog sistema organizovanja studenata. Oni su odgovorni da artikulišu interese studenata i da ih predstavljaju direktno na nivoima fakulteta i indirektno (putem delegiranja studentskih predstavnika) na višim nivoima visokog obrazovanja (nivo univerziteta i državni nivoi). Međutim, okvir za organizovanje studenata na nivou fakulteta stvara se putem državne legislative i internih propisa Univerziteta (gore opisano). Upravljačka tijela fakulteta su obavezna da inkorporiraju i u potpunosti učine operativnim ove principe i mehanizme studentskog organizovanja u internim aktima fakulteta. Slijedeće oblasti rada Unija studenata treba inkorporirati u interne propise fakulteta: (a) proces izbora (izbor predsjednika Unije fakulteta i Generalne skupštine; izbor predsjednika Unije Univerziteta i direktno izabраниh članova Skupštine Unije Univerziteta). (b) finansiranje Unije fakulteta (članarine, budžeti fakulteta alocirani za Uniju, drugi izvori mogućeg finansiranja kao što su upravljanje bibliotekom fakulteta, internet centrima i kafeterijama itd.) (c) upravljačka struktura fakulteta treba da inkorporira u interne propise mehanizme podrške Uniji studenata fakulteta u smislu procesa organiziranja studentskih izbora.

Unije studenata treba da u svoje interne akte inkorporiraju mehanizme koji će osigurati kontinuirano i šire učešće studenta u aktivnostima Unije kao što su: studentske debate,

studentske informativne kampanje, prezentacije rada Unije, povremeno provođenje anketa o mišljenju studenata itd.

4.3.3. Sistem osiguranja kvaliteta i učešće studenata na nivou fakulteta

Eksterna procjena osiguranja kvaliteta i kontrole pozicionirana je na državnom nivou a interno samo-ocjenjivanje i osiguranje kvaliteta pozicionirani su i regulirani na nivou Univerziteta. Stoga se učešće studenata regulira državnom legislativom i internim aktima Univerziteta i ono je odgovornost državne Unije studenata i i također Unije univerzitetskih studenata.

Međutim, uspostavljanje sistema kontrole i osiguranja kvaliteta unutar Univerziteta u Sarajevu zahtijevalo je formiranje timova za samo-ocjenjivanje za svaki fakultet. Učešće predstavnika studenata u ovim timovima treba regulirati i inkorporirati u interne akte na isti način kao što je to urađeno na nivou Univerziteta (gore opisano).

4.4. Zaključne napomene

Predloženi pristup baziran na jakim zakonskim propisima o učešćima studenata koji pokriva sve nivoe sistema visokog obrazovanja (državni nivo, nivo univerziteta i nivo fakulteta) osigurati će jaka formalna prava za studente da postanu partner u procesu visokog obrazovanja. Formalno pravo studenta da značajno učestvuje putem Unije studenata u svim upravljačkim tijelima visokog obrazovanja (uključujući tijela odgovorna za uspostavljanje i kontrolu sistema kvaliteta) ojačati će uticaj Unija studenata. Pravo Unija studenata da učestvuju u procesu donošenja odluka zajedno sa predloženim modelom finansiranja Unija (što će osigurati finansijsku održivost i nezavisnost Unija) stvorit će okruženje koje će mobilizirati student da direktno i indirektno učestvuju u radu studentskih Unija. Direktno učešće studenata u radu unija (na različitim pozicijama unutar Unija i direktno učešće u procesu odlučivanja u visokom obrazovanju) postati će veoma atraktivno i relevantno i za institucije visokog obrazovanja i za studente. Stoga, pod uvjetom da se uspostave Unije studenata kao relevantna tijela predviđa se da će se

studenti pridružiti aktivnostima unija sa više interesa i većim entuzijazmom. Sve više studenata će biti zainteresirano da ima poziciju unutar Unije a kao posljedica toga, konkurencija između predstavnika Unija će povećati kvalitet rada Unija. To će, dalje, unaprijediti kvalitet usluga Unija i cjelokupni kvalitet performanse univerziteta. Interes za indirektno učešće (učesće na izborima, javnim debatama itd.) u poslovima Unija povećati će učesće cijelog studentskog tijela u aktivnostima visokog obrazovanja.

Gore opisano aktivno učesće studenata povećes tranziciju visokog obrazovanja prema sistemu koji je više orijentiran na studenta i više predstavlja realne potrebe, rezultirajući poboljšanjem ukupnog kvaliteta visokog obrazovanja. Kreiranje takvog sistema osigurava povećanje vlasništva studentskog tijela nad sistemom visokog obrazovanja i to će, stoga, potaknuti i veće učesće u procesu učenja koji će neizbježno poboljšati performansu studenata (manji prosjek nepoloženih ispita, kraće prosječno vrijeme koje je potrebno da se stekne diploma itd.) Ovo će stvoriti efektivniji, praktičniji i jeftiniji sistem visokog obrazovanja. Takav sistem će otkloniti neefikasnost i prepreke sa kojima je trenutno suočeno nastavno osoblje. Studenti će imati aktivniju ulogu u procesu učenja, broj neuspješnih ispita će se smanjiti a nastavno osoblje će biti rasterećeno. Oni će imati više vremena za istraživanje i druge razvojne aktivnosti.

Razvoj i implementiranje predloženog modela sa adekvatnim učesćem studenata u visokom obrazovanju potaknuti će budućeg aktivnog građanina koji će biti stub kreiranja modernog, pluralističkog, demokratskog i razvijenog društva. Stoga, ako se bude zanemarivalo sve naprijed rečeno, bit će upitno adekvatno učesće studenata u sistemu visokog obrazovanja koje predstavlja dio Bolonjskog procesa. Bez adekvatnog modela učesća studenata u praksi, zadovoljavanje Bolonjskih standarda u visokom obrazovanju će biti prijetnja a Univerzitet u Sarajevu i cijeli sistem BiH visokog obrazovanja neće postati dio Evropskog visokog obrazovanja.

BIBLIOGRAFIJA:

1. Abaspahić Haris, održani razgovori sa višim osobljem Unije studenata Univerziteta u Sarajevu, oktobar 2004.
2. Bologna Seminar, "Student Participation in Governance in Higher Education", Oslo, Norway – 12/14 juna 2003, može se pogledati na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-seminar-oslo2-jun03-oth-enl-t02.pdf.
3. Bologna Seminar, "Student Participation in Governance in Higher Education", General Report, Oslo, Norway – 12/14 juna 2003, može se pogledati na: <http://www.esib.org/documents/studentpart-generalreport.pdf>
4. Konferencija ministara odgovornih za visoko obrazovanje, "Realizing the European Higher Education Area", Komunique sa Konferencije ministara odgovornih za visoko obrazovanje u Berlinu, 19. septembar 2003, može se pogledati na: <http://www.cags.ca/reunions/pdf/patricio.pdf>
5. Vijeće Evrope, "Education in Bosnia and Herzegovina: Governance, Finance and Administration". Izvještaj Vijeća Evrope za Svjetsku banku, http://www.seerecon.org/bosnia/documents/education_report.pdf.
6. Vijeće Evrope, *Okvirni Zakon o visokom obrazovanju, Bosni i Hercegovina*. Konačna verzija Vijeća Evrope, 18. decembra 2003, može se pogledati na: www.unsa.ba.
7. Evropski ministarstvo zaduženi za visoko obrazovanje, "Towards the European Higher Education Area". Komunique sa sastanka Evropskih ministara zaduženih za visoko obrazovanje u Pragu, 19. maja 2001, može se pogledati na: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Prague_communicuTheta.pdf.
8. European University Association (EUA), Report presented to the University of Sarajevo, EUA Institutional Evaluation Programme 2004, available at: www.unsa.ba.
9. Evropska univerzitetska Asocijacija, "EUA's policy position in the context of the Berlin Communiqué", 14. april, 2004. www.eua.be.
10. Friend-Pereira, J. C., Lutz, i K. Heerens, N. *European Student Handbook in Quality Assurance in Higher Education*, ESIB, 2002, <http://www.esib.org/projects/qap/QAhandbook/>
11. Froestad, W. i Bakken, P. (ed.) *Student Involvement in Quality Assessments of Higher Education in the Nordic Countries*. Nordic Quality Assurance Network in Higher Education, Korkeakoulujen arviointineuvosto, Helsinki, 2004.

12. <http://www.student-affairs.de/stw/index.htm>
13. Kohler, Prof. dr., kao što je prezentirano na konferenciji “Student Participation in Governance in Higher Education” Oslo, Norway – 12/14 juna 2003.
14. Media Centar, “Adekvatan model uključenosti studenata u kontroli kvaliteta i osiguranja na Univerzitetu u Sarajevu,” , Media Centar, Oktobar 2004.
15. Ministarstvo obrazovanja Mađarske, National Report on the Implementation of the Objectives of the Bologna Declaration in Hungary.
16. Parsson, A. *Student participation Sweden*. Opći izvještaj Bologna Seminar “Student Participation in Governance in Higher Education” Oslo, Norway – 12/14 juna 2003.
17. Puskas, P. “The system of student participation in decision making processes in Higher Education in Hungary HÖÖK, The National Union of Students in Hungary”. Student Participation in Governance in Higher Education Oslo, 12 – 14. juni 2003.
18. Edukacioni sistem u Saveznoj Republici Njemačkoj 2002: Opis odgovornosti, struktura i razvoja u obrazovnoj politici za razmjenu informacija u Evropi – Izvadak.
19. Nacionalna Unija studenata u Evropi, “Students Rights – Human Rights”, ESIB, može se pogledati na: www.esib.org/poliies/human_rights-student_rights.htm.
20. Unija studenata Univerziteta u Sarajevu, USUS brošura.
21. Univerzitet u Sarajevu, “Interno samo-ocjenjivanje tekuće situacije, Sarajevo, januar 2004, može se pogledati na: www.unsa.ba.
22. Univerzitet u Sarajevu, Nacrt dokumenta o procedurama osiguranja kvaliteta, može se pogledati na: www.unsa.ba.
23. Univerzitet u Sarajevu, Statut Univerziteta u Sarajevu, može se pogledati na: www.unsa.ba.
24. Univerzitet u Sarajevu, Strateški plan Univerziteta u Sarajevu, 2004, može se pogledati na: www.unsa.ba.
25. Univerzitet u Štokholmu web site:
<http://www.su.se/english/exchange/studentunion.php3>

